

Vlinders

tijdschrift van De Vlinderstichting
jaargang 40, augustus 2025

Op zoek naar microvlinders in de tuin

Maaien volgens
Kleurkeur werkt!

Vlinders

'Vlinders' is het kwartaaltijdschrift van De Vlinderstichting. Het geeft informatie over vlinders en libellen in Nederland.

ISSN 0923-1846

Redactie

Jurriën van Deijk, Eva Drukker,
Maarten Immerzeel, Louis van Oort,
Albert Vliegthart

Hoofd- en eindredactie en vormgeving

Marjelle Molenaar

Omslag

Seringenstelmtot
Foto: Rik Wever

Kopij

sturen naar redactieadres, uiterlijk twee maanden voor het verschijnen van het nummer. Auteurs wordt verzocht alvorens te gaan schrijven contact op te nemen met de redactie.

Druk

Propress, Wageningen
Dit tijdschrift is gedrukt op volledig gerecycled papier.

Advertenties

marjelle.molenaar@vlinderstichting.nl

Redactieadres

marjelle.molenaar@vlinderstichting.nl

Overname van artikelen is alleen toegestaan na toestemming van de redactie en de auteur.

Donateurs

U kunt zich aanmelden als donateur via onze website of uw donatie overmaken op NL63 TRIO 0212 4880 74 t.n.v. De Vlinderstichting te Wageningen. Donateurs (vanaf € 30 per jaar) ontvangen elk kwartaal het tijdschrift Vlinders. Een donateurschap voor het leven bedraagt € 1.000. Giften zijn natuurlijk ook altijd welkom.

Opzeggen kan schriftelijk of via info@vlinderstichting.nl.

Algemeen contactadres

De Vlinderstichting
Postbus 506
6700 AM Wageningen
tel. 0317 - 46 73 46
info@vlinderstichting.nl

Bezoekadres

Mennonietenweg 10, Wageningen
www.vlinderstichting.nl

Volg ons op

Vlinder of libel gezien?

Geef het door via www.telmee.nl.

Vragen over een vlinder of libel? Kijk op www.vlinderstichting.nl. U kunt uw vraag ook sturen naar vragen@vlinderstichting.nl.

Titia Wolterbeek

Beste donateurs,

Na een diep dal tijdens de 'juni-dip' (een periode waarin de voorjaarsvlinders uitgevlogen zijn en de soorten die als eitje overwinteren nog niet volwassen zijn) vliegen veel soorten vlinders de laatste weken volop – eindelijk weer eens. Veel witjes, maar ik zie bijvoorbeeld ook opvallend veel landkaartjes. En helemaal bijzonder: het spiegeldikkopje. Met leden van onze Raad van Toezicht zijn we op bezoek geweest bij de zeer actieve werkgroep uit Weert en omgeving. De werkgroep heeft samen met de beheerder een van de weinige vliegplaatsen van deze prachtige vlinder uitgebreid tot een waar vlinderparadijsje. En tijdens een veldbezoek met de scheidende én nieuwe directeur van IUCN, als dank voor hun mooie bijdrage aan het Beschermingsfonds t.b.v. het herstel van spiegeldikkopje-leefgebied, zagen we er meer dan twintig vliegen! In 2011, toen ik net directeur was, dreigde de soort nog uit te sterven. Veel aandacht en goed beheer heeft dat voorkomen. In deze Vlinders leest u meer over de aanpak. En nog meer goed nieuws: Kleurkeur werkt. Ondanks de grote drukfactoren zoals stikstof, pesticiden, verdroging en schaalvergroting, kunnen we met goed beheer de insecten dus nog steeds helpen. Niet alleen in natuurgebieden en bermen, ook in uw eigen tuin.

Dat de aantallen vlinders sterk kunnen fluctueren weet u vast allemaal wel, maar hoe dat werkt en hoe we deze fluctuaties kunnen interpreteren leest u in deze Vlinders. Een goed jaar betekent daarmee niet meteen dat het ook structureel goed gaat met een soort. In de Europese Natuurherstelverordening is vastgelegd dat de achteruitgang van bestuivers, en dus ook van vlinders, in 2030 gestopt moet zijn. Werk aan de winkel dus. Voor ons als Vlinderstichting extra reden om er nu vol te gaan: *Stop de afbraak, start de groei*. Binnenkort hoort u meer van ons over hoe wij ons hiervoor gaan inzetten.

Titia Wolterbeek
Directeur/bestuurder

PS. We werken momenteel hard aan een nieuwe website. We hopen daarmee de informatie die nodig is voor het herstel van vlinders en libellen beter te kunnen ontsluiten. Komend najaar online!

Inhoud

Artikelen

Kleurkeur werkt! Maaien volgens het keurmerk zorgt voor meer bestuivers in de berm	4
meetnet dagvlinders – vlinderfluctuaties	8
Hoop en herstel voor kwetsbare dagvlinders in de Peel	10
Natuur heeft verhalenvertellers nodig	12
De rode vuurvlinder – Uit Nederland verdwenen dagvlinders	14
De bijzondere levenscyclus van de houtpantserjuffer	18
Werken met passie	21
Op zoek naar kleine vindsters in de tuin	24
Financieel overzicht 2024	26

Rubrieken

Wetenschappelijk	27
Giften	28
Boeken	29
In 't kort	29
Nieuws	30
(Web)winkel	31
Opmerkelijk	32

Kleurkeur werkt!

Maaien volgens het keurmerk zorgt voor meer bestuivers in de berm

Bermen hebben een grote potentie voor insecten, met name voor bestuivers zoals dagvlinders, zweefvliegen en wilde bijen. Niet alleen zijn er heel veel wegbermen, ook zijn ze lijnvormig, waardoor ze de ideale verbindingzones tussen natuur(lijke) gebieden kunnen vormen. Om die potentie te benutten moet echter wel het maaibeheer op orde zijn. Het keurmerk Kleurkeur staat voor een nieuwe ecologische standaard voor beheer in de openbare ruimte. Beheer volgens de Kleurkeurmethode wordt steeds gangbaarder, maar levert het ook echt het biodiversiteitsherstel op waar het naar streeft?

Maaiongelukken, alles kort, maaien in de verkeerde periode, het gaat nogal eens fout in het maaibeheer van de openbare ruimte.

Tekst:
Koen Verhoogt
De Vlinderstichting

Daarom hebben De Vlinderstichting en Groenkeur in 2019 het keurmerk Kleurkeur opgericht. Dit keurmerk heeft als doel dat de openbare ruimte, zoals wegbermen, dijken, groenstroken en watergangen, volgens een nieuwe ecologische standaard beheerd wordt. Langzaam zien we de Kleurkeurmethode steeds vaker toegepast. Hiermee neemt ook de vraag toe naar de daadwerkelijke effectiviteit van Kleurkeur op de biodiversiteit.

Onderzoek naar de bestuivers

Om te bepalen wat voor effect Kleurkeur heeft op de biodiversiteit is er verspreid over Nederland in

2023 een monitoringsonderzoek gestart. Daarbij lag de focus op bestuivers (bloembezoekende insecten; dagvlinders, wilde bijen en zweefvliegen) en de vegetatie. In totaal werden er 29 locaties geselecteerd waar per locatie twee verschillende transecten van 100 meter lang en 5 meter breed werden uitgezet. Eén transect in een berm waar al enkele jaren volgens Kleurkeur beheerd werd, en één in een berm waar regulier beheer plaatsvond. Deze transecten lagen zo dicht mogelijk bij elkaar (maximaal 1000 meter), zodat ze zo min mogelijk van elkaar verschilden behalve in het beheer. Elke locatie werd vervolgens driemaal geïnventariseerd op bestuivers, in de maanden mei tot en met augustus. Dit werd gedaan volgens de standaard meetnetmethode, waarbij het weer dus goed moest zijn en de transec-

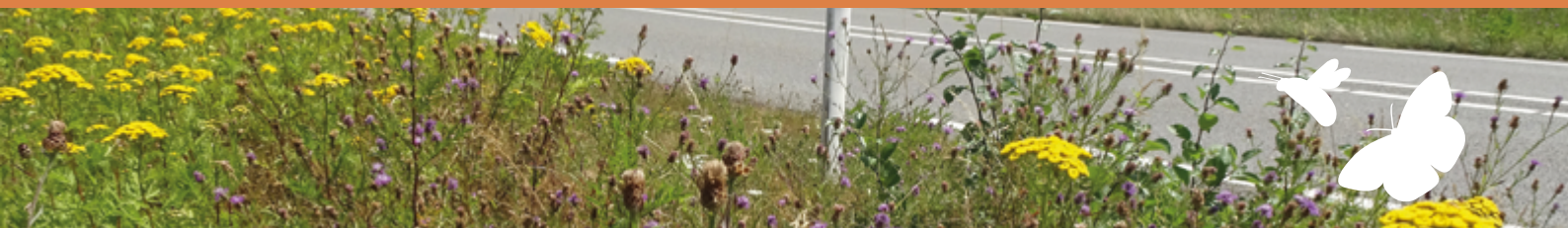

Figuur 1. Een wegberm met regulier beheer.

Figuur 2. Een wegberm die volgens Kleurkeur beheerd wordt.

KLEURKEUR: WAT HOUDT DAT IN?

Kleurkeur is een keurmerk voor onder anderen aannemers, opdrachtgevers en andere organisaties die een rol spelen in het beheer van de openbare ruimte (denk aan wegbermen, dijken, groenstroken en watergangen). Momenteel zijn er meer dan 70 bedrijven gecertificeerd, en wordt het ook in aanbestedingen vaker gevraagd. Kleurkeur wordt continu geüpdatet aan de hand van de laatste wetenschappelijke inzichten. Centraal tijdens de cursussen staat het gefaseerde beheer. Tijdens elke maaibeurt moet tussen de 15 en 30% van de vegetatie ongemaaid blijven. Belangrijk is daarbij dat deze overblijvende stukken niet meer dan 500 meter uit elkaar liggen. Ook het afvoeren van het maaisel is een belangrijk aspect ten opzichte van regulier beheer. Daarnaast wordt vanuit Kleurkeur geëist dat er een beheerplan wordt opgesteld, er ecologische monitoring wordt uitgevoerd en er ecologisch inzicht is ten tijde van het maaien. Om dit allemaal te waarborgen worden er cursussen gegeven op verschillende niveaus, die alle moeten worden afgerond met een examen.

ten in een rustig tempo belopen werden. Alle soorten en aantallen bestuivers werden genoteerd. Wanneer er soorten tussen zaten die niet in het veld konden worden gedetermineerd, werden deze verzameld om thuis nader te bestuderen.

Naast de bestuivers is ook gekeken naar de vegetatie. Op elk transect zijn vijf vegetatieopnames gemaakt van elk één vierkante meter. De opnames op één locatie werden op dezelfde dag uitgevoerd. Deze vegetatieplots waren verspreid over het transect om de variatie daarbinnen zo veel mogelijk te dekken. Tijdens deze inventarisaties werden alle plantensoorten genoteerd, inclusief de bedekkingsgraad per soort. Deze bedekkingsgegevens konden gebruikt worden om de gewogen Ellenbergwaarden te berekenen. Die waarden konden vervolgens weer gebruikt worden om de standplaatsomstandigheden met elkaar te vergelijken.

Wat zijn Ellenbergwaarden?

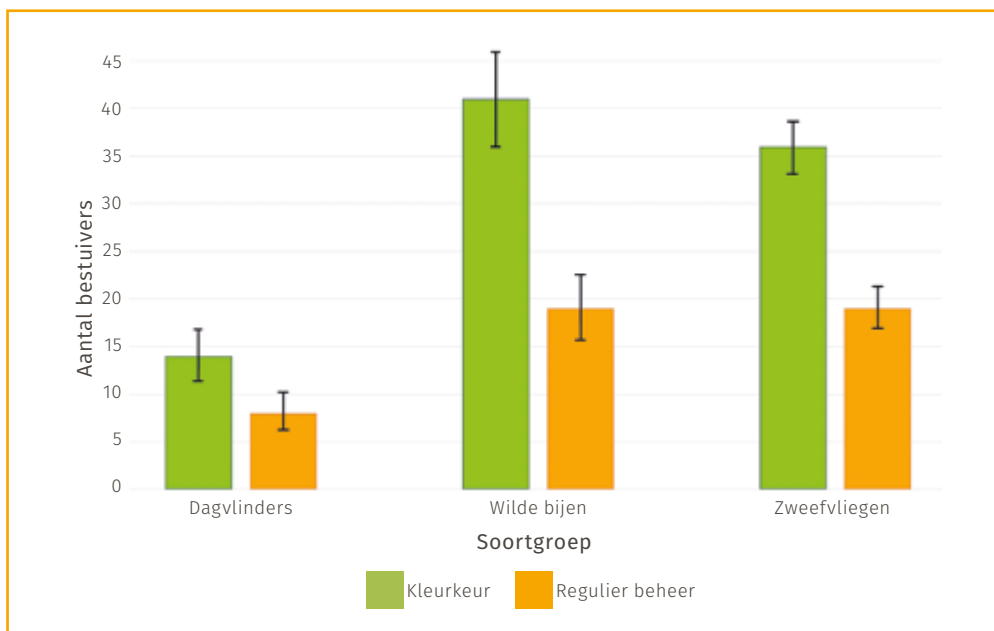
Voor bijna elke plantensoort in Nederland zijn bepaalde aspecten van de standplaatscondities gekwantificeerd, de zogeheten Ellenbergwaarden. Deze waarden geven weer hoe goed een plantensoort kan tegen bijvoorbeeld veel licht, voedselrijkdom en cetera. Er zijn voor veel verschillende aspecten van de condities van een standplaats Ellenbergwaarden berekend. Voor Nederland zijn de belangrijkste: licht, temperatuur, vochtigheid, voedselrijkdom, zuurgraad en zouttolerantie. Deze Ellenbergwaarden geven dus veel inzicht in de condities die een plant nodig heeft om goed te groeien. Andersom kan je bij vegetatieopnames de waardes van alle planten samen ook

middelen om inzichtelijk te maken wat de groeiplaatsomstandigheden zijn door de Ellenbergwaarden te wegen aan de vegetatieopnames.

Kleurkeur werkt!

Allereerst moest duidelijk worden of de gekozen bermen, verdeeld tussen Kleurkeurbeheer en regulier beheer, wel met elkaar vergeleken konden worden. Kortom: waren ze, naast de verschillen in beheer, hetzelfde? De gewogen Ellenbergwaarden verschilden tussen beide typen bermen niet van elkaar, waardoor we ervan uit kunnen gaan dat de startcondities van de standplaatsen vergelijkbaar waren. Doordat de twee typen bermen per locatie dicht bij elkaar liggen, is ook de ruimtelijke variatie zo veel mogelijk beperkt. Hierdoor konden de twee typen bermen met elkaar vergeleken worden, waarbij ervan uit kan worden gegaan dat de eventuele aanwezige verschillen de gevolgen zijn van het verschil in beheer. Wat ook naar voren kwam uit de vegetatieopnames was dat er, ondanks een meer extensief beheer onder Kleurkeur, geen duidelijke verruigende effecten waren op de vegetatie (zie ook figuur 1 en 2).

Wanneer we allereerst inzoomen op de bestuivers van beide typen bermen zijn er duidelijke verschillen te zien. In de bermen waar volgens de Kleurkeurmethode beheerd wordt, werden meer dan twee keer zoveel bestuivers waargenomen als in de bermen met regulier beheer. Ook als we de drie groepen bestuivers, dagvlinders, wilde bijen en zweefvliegen apart van elkaar bekijken, zien we dit patroon terugkomen. Voor elk van de groepen zijn er duidelijk meer individuen in de Kleurkeurbermen dan in de

Figuur 3. Het gemiddelde aantal bestuivers per transect.

Figuur 4. Het gemiddelde aantal soorten bestuivers per transect.

reguliere bermen; bij bijen is dat verschil het duidelijkst (41 tegenover 19), bij dagvlinders het minst duidelijk (14 tegenover 8) (figuur 3).

Niet alleen de aantallen bestuivers, maar zeker ook de soortenrijkdom ervan is belangrijk. Gelukkig zijn ook daar duidelijke effecten van ecologisch bermbeheer te zien. Wanneer de soortenaantallen van alle gemonitorde bestuivers bij elkaar genomen worden, is te zien dat er in de Kleurkeurbedmen 37 verschillende soorten bestuivers zijn waargenomen in het onderzoek. Bij de regulier beheerde bermen waren dat maar 16 soorten. En ook hier zijn die effecten te zien per individuele soortgroep. Bij vlinders is dat niet zo duidelijk (6 om 4 soorten), maar bij bijen (16 om 6) en zweefvliegen (15 om 6 soorten) zijn die verschillen wel duidelijk terug te zien (figuur 4).

Als we inzoomen op de dagvlinders zien we dat niet alle vlindersoorten hetzelfde reageren. Bij enkele algemene soorten die niet erg kritisch zijn wat betreft hun voortplantingshabitat, zoals de dagpauwoog, atalanta of het klein koolwitje, zijn geen duidelijke effecten te zien van het verschil in beheer. De waardplanten van deze vlinders (brandnetel en kruisbloemigen) zijn erg algemeen en groeien vaak op wat ruigere plekken. Doordat de vlinders zelf over het algemeen erg mobiel zijn, kunnen ze prima op zoek naar nectarbronnen als die niet in de buurt zijn.

Het wordt interessanter als we kijken naar de vlindersoorten die wél hogere aantallen laten zien in de Kleurkeurbedmen. Dan komen we soorten tegen als bruin blauwtje, bruin zandogje, hooibeestje en het zwartsprietdikkopje. Van deze soorten werden in de

Figuur 5. De composietwolbij, pas de tweede vondst in Nederland.

Kleurkeurbermen minstens twee keer zoveel exemplaren gezien ten opzichte van de reguliere bermen. De gemene deler van deze soorten is dat ze hun hele levenscyclus, van ei tot rups tot imago, op een klein stukje in de berm (of andere grasachtige vegetatie) doorbrengen. Het zijn echte graslandvlinders. Juist met die groep vlinders gaat het erg slecht de afgelopen jaren. Dit laat zien dat met het juiste beheer er veel te winnen is voor graslandvlinders.

Bijzondere soorten

Naast simpelweg meer bestuivende insecten zijn er ook enkele bijzondere soorten gevonden tijdens de inventarisaties. In een bloemrijke wegberm langs de N233 nabij Kesteren werd een exemplaar van een bijzondere zweefvlieg gevonden, het gevlekt kalkkrieltje *Paragus albifrons*. Dit was van oudsher een soort die alleen maar in het zuiden van Limburg werd waargenomen, maar recent worden steeds meer waarnemingen richting het noorden gedaan, nu dus ook in Kesteren. Ook bij de wilde bijen waren enkele bijzondere vondsten. Zo werd bij Houten in de zomer een exemplaar van het zilveren fluitje *Megachile leachella*

gezien in een Kleurkeurberm. Deze soort wordt vrijwel uitsluitend in de kustduinen waargenomen, met door de jaren heen maar enkele waarnemingen in het binnenland. De klapper tijdens de monitoring viel ook bij Houten, daar werd een exemplaar van de composietwolbij *Pseudoanthidium nanum* gevonden, wederom in een Kleurkeurberm (figuur 5). Dit is pas de tweede vondst in heel Nederland! Deze vondsten tonen aan dat goed beheerde bermen een waardevolle habitat kunnen vormen, niet alleen voor algemenere soorten, maar zeker ook voor minder voorkomende soorten bestuivers.

De toekomst

Kleurkeur bestaat nog maar sinds 2019. Dat we al op zo'n korte termijn (maximaal vier jaar tot aan het onderzoek) zulke duidelijke effecten zien, toont de waanzinnige potentie van wegbermen aan wanneer ze goed beheerd worden. De effecten op deze korte termijn zijn indrukwekkend, de toekomst zal laten zien of die effecten door kunnen groeien. Doordat dit beheer laagdrempelig is, is opschaling zeker mogelijk om deze potentie ook volledig te gaan benutten. ●

Vlinderfluctuaties

We kennen het allemaal wel: sommige soorten zijn het ene jaar veel talrijker dan het andere jaar. Vaak heeft dit te maken met het weer: als het bijvoorbeeld lang droog is, verdrogen de waardplanten, hebben de rupsen te weinig te eten en zijn er het jaar daarna minder vlinders. Soms eisen ook andere bedreigingen hun tol, zoals schimmels en parasieten. Omgekeerd kunnen vlinders onder ideale omstandigheden ook snel weer in aantal toenemen. Wat kunnen we leren van deze jaarlijkse fluctuaties?

Tekst:
Chris van Swaay
De Vlinderstichting
Bram Borkent &
Esmée
Roosenmaallen
CBS

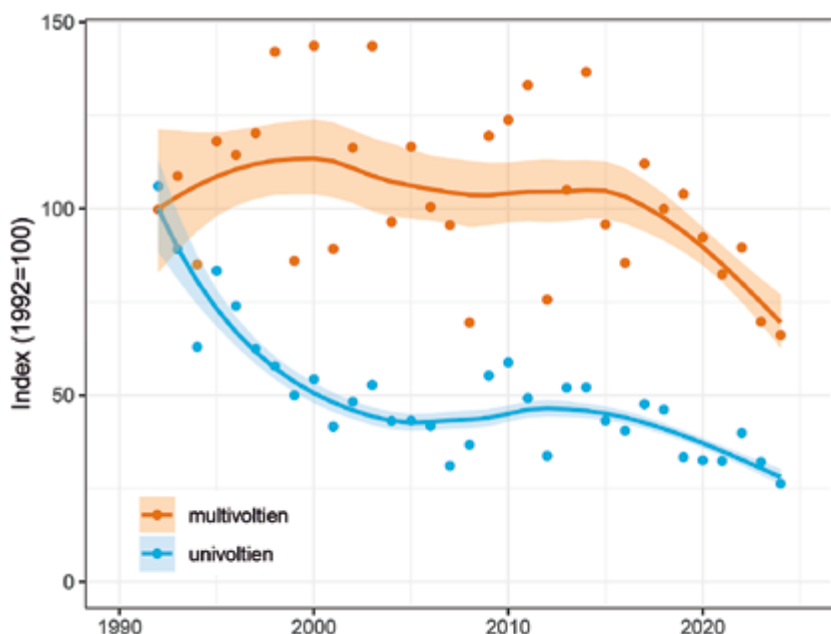
Fluctuaties horen er bij vlinders helemaal bij. Wel lijkt het zo dat sommige soorten veel vaker en veel meer fluctueren dan andere soorten. Ruim dertig jaar geleden viel dit ook op bij de beroemde Engelse entomoloog Ernie Pollard – de bedenker van de telmethode in het meetnet dagvlinders. Hij zag dat er een verschil in fluctuaties was tussen enerzijds vlinders die één generatie per jaar hebben (zogenoemde univoltiene soorten) en anderzijds soorten die twee, drie of zelfs vier generaties per jaar hebben ('multivoltiene' soorten). Het bruin zandoogje vliegt bijvoorbeeld met één generatie per jaar en is dus univoltien, terwijl het icarusblauwtje twee generaties per jaar heeft, dus multivoltien is. Pollard merkte op dat univoltiene soorten als groep stabielere jaarcijfers hadden en dus minder fluctueerden van jaar op jaar dan de multivoltiene soorten. Hij baseerde zich daarbij op de eerste vijftien jaar van het Britse vlindermeetnet (1976–1991). Een verklaring kon Pollard niet geven. Zelf gaf hij ook toe dat extra generaties weliswaar extra vlinders

betekent, maar het geeft ook extra momenten waarop het mis kan gaan. Wat kan het meetnet ons over deze vraag leren?

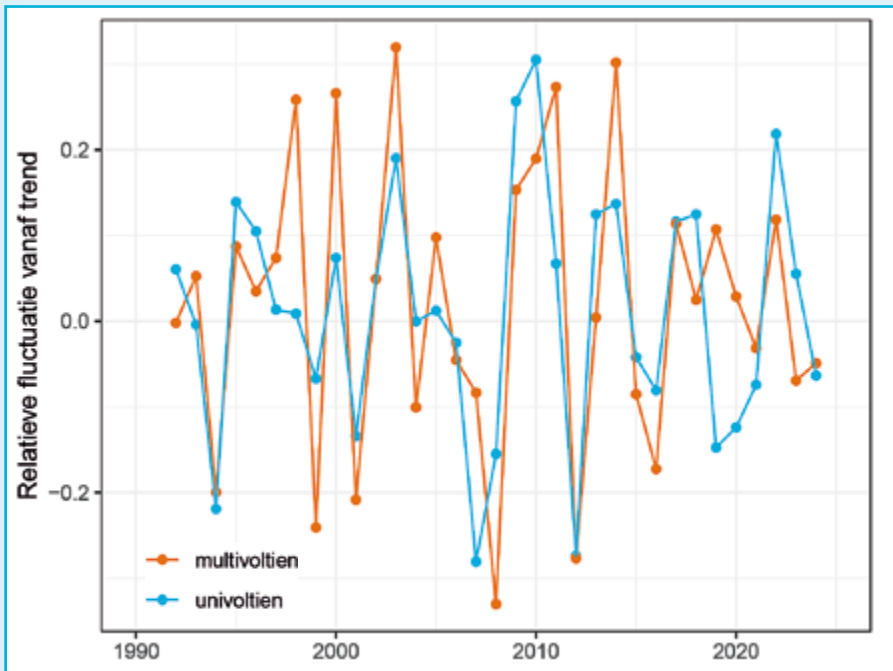
Soorten met één generatie doen het als groep duidelijk slechter dan soorten met meer dan één generatie (figuur 1). Dat is niet helemaal verwonderlijk: om meerdere generaties per jaar te produceren, moeten zulke vlinders flink doorwerken, er is maar een paar weken tijd om van eitje tot pop te groeien. En dan moet er wel genoeg te eten zijn. Niet gek dat dit soorten van voedselrijke omstandigheden zijn, en laten we juist daarvan meer dan voldoende hebben in Nederland. Soorten met één generatie leven vooral in schrale omstandigheden: er is weinig te eten, en dus moeten ze langzaam groeien (en lang eten). Overigens gaan de soorten met meerdere generaties vooral vanaf 2015 flink achteruit (zo'n dertig procent).

Als we fluctuaties definiëren als de relatieve afwijking van een indicatorwaarde tot de trendlijn, dan fluctueren soorten met één generatie als groep ongeveer evenveel als soorten met meer dan één generatie (figuur 2). Wat ook opvalt, is dat de richting van de fluctuaties in beide groepen vaak gelijk is. Zo hadden 2007, 2008 en 2012 grote uitschieters naar beneden, en 2003 en 2010 juist grote uitschieters naar boven. We zien op deze manier geen grote verschillen tussen beide groepen, maar zelfs een opvallend synchrone beweging. Goede en slechte jaren lijken op beide groepen min of meer even hard in te werken. Kunnen we dit ook statistisch beter onderbouwen?

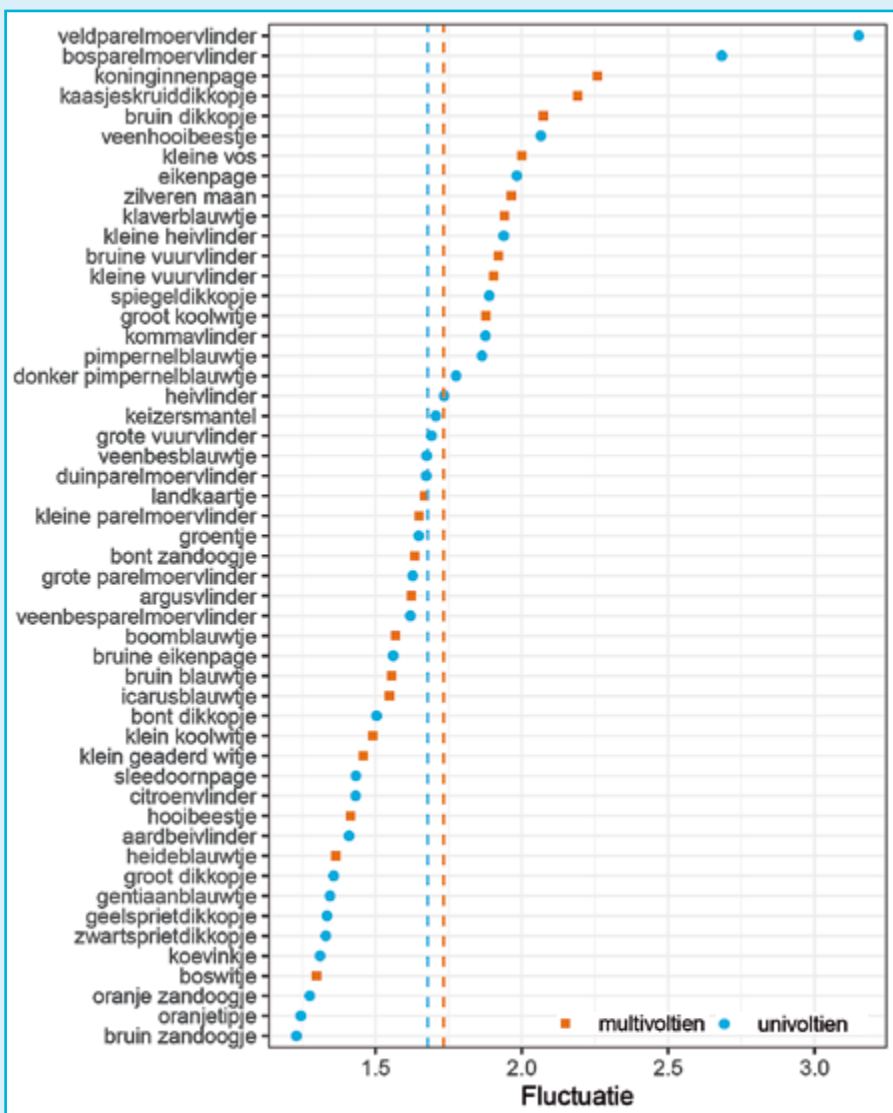
Ja, dat kan door per soort te kijken naar de meetkundig gemiddelde veranderingen van jaar op jaar, net als Pollard dat in 1993 deed. Als een index bijvoorbeeld stijgt van 100 naar 110, is dat een verandering met een factor 1,1. Andersom is een daling van 110 naar 100 ook een verandering met een factor 1,1. Die veranderingen kunnen we per soort berekenen en

Figuur 1. Indicator van soorten met één generatie (univoltien, 30 soorten) en met meer dan één generatie (multivoltien, 21 soorten).

Figuur 2. Relatieve fluctuatie van de trend (de afwijking als deel van de trend).

Figuur 3. Gemiddelde fluctuatie per soort (stippen) en gemiddelde fluctuatie per groep (streeplijn). Soorten die soms één, en soms twee generaties hebben (als de dagpauwoog) zijn hieruit weggelaten.

middelen over de periode 1992 tot en met 2024 (figuur 3). We zien dat er inderdaad flinke verschillen zitten in de hoeveelheid fluctuaties per soort. Het bruin zandoogje is de meest stabiele soort van het meetnet, met een gemiddelde jaarlijkse fluctuatie van 1,2. Deze factor is precies gelijk aan de fluctuatie die Pollard in Engeland vaststelde voor het bruin zandoogje in 1993. De meeste variatie zien we bij de veld- en bosparemoervlinders, met een gemiddelde fluctuatie van 3,1 en 2,7 respectievelijk. Allebei soorten die de eitjes in grote groepen bij elkaar afzetten. Dat is een risico (ze kunnen allemaal mislukken), maar kan ook tot grote uitschieters naar boven leiden. We zien echter geen statistisch significante verschillen tussen univoltiene en multivoltiene soorten: beide groepen fluctueren gemiddeld met een factor 1,7 per jaar. Ook als de extreme waarden van de bos- en veldparemoervlinder buiten beschouwing worden gelaten (waar eigenlijk geen reden voor is) is er geen statistisch significant verschil tussen beide groepen.

Kortom, de gedachte dat vlinders met meer dan één generatie sneller zouden moeten kunnen reageren op veranderende omstandigheden en daarmee van nature grotere fluctuaties hebben, blijkt niet op te gaan. De verschillen die Pollard meende te zien, waren misschien vertekend door de nog korte tijdreeksen, of doordat in die tijd nog niet alle soorten geanalyseerd konden worden.

De resultaten illustreren daarnaast dat met name onze univoltiene soorten met een binding aan relatief schrale vegetaties het al jaren slecht doen. Overigens horen ook alle soorten die al voor 1990 verdwenen uit ons land tot die groep. Maar ook voor de multivoltiene soorten zien we dat het de laatste jaren slechter gaat. Een teken aan de wand! ●

Hoop en herstel voor kwetsbare dagvlinders in de Peel

Daar waar spiegeldikkopje, bont dikkopje, heideblauwtje en groentje voorkomen, hoeft de natuurliefhebber zich niet te vervelen. De vier vlinders delen leefgebied in de overgangszones van vochtige ruigtes, vochtige bossen en natte heide. De kans om ze op dezelfde plek te treffen, wordt echter steeds kleiner. Het spiegeldikkopje komt uitsluitend nog voor in de Peelregio. Ook de andere soorten – bont dikkopje, heideblauwtje en groentje – zijn (relatief) zeldzaam en doen het lokaal niet al te best. Kwetsbare vlinders dus, die wel wat hulp kunnen gebruiken.

Verspreid over de peelveenrestanten De Zoom en de Groote Moost (Midden-Limburg) zijn de vier soorten vlinders allemaal nog te vinden.

Tekst: Wie op zoek gaat naar het spiegeldikkopje en het

Martine bont dikkopje, zal ze vinden op zonnige plekken op

Doppenberg de paden, open plekken en langs de randen. Het

Stagiair spiegeldikkopje en bont dikkopje houden van een

De Vlinderstichting warm, vochtig microklimaat met een rijk nectaraan-

Foto's bod. De open heidevelden zijn het domein van het

Andries heideblauwtje. Voor het heideblauwtje zijn jonge hei-

Doppenberg planten in een mozaïek met grassen en kale grond

belangrijk – hier gedijen ook de waardmieren waar het blauwtje op aangewezen is. En de groentjes?

Die zitten aan de randen van de heide, in de luwte van het struweel. Zij vormen groepjes in sporkehout

of berk – nog best lastig om te zien, ondanks hun

opvallend parelmoergroene kleur.

Vlinderpracht in de Peel onder druk

Hoewel De Zoom en de Groote Moost deze vlinders nog steeds herbergen, staat het leefgebied van de soorten hier onder druk. Dankzij inspanningen van Vlinderwerkgroep Nederweert weten we dat de aantallen vlinders aanzienlijk zijn gedaald in de laatste jaren. In de Groote Moost worden bont dikkopje, groentje en heideblauwtje sinds 2020 al niet meer gezien. In De Zoom is het niet veel beter: het bont dikkopje is hier tussen 2014-2024 met 88,7% afgenomen. Het spiegeldikkopje leek tussen 2010 en 2020 zelfs verdwenen, hoewel hij recent gelukkig weer opduikt. En wie heideblauwtjes of groentjes wil zien, kan zijn geluk beter elders beproeven: in 2024 zijn er nog maar vijf heideblauwtjes en zeven groentjes gezien in De Zoom. Zowel het heideblauwtje als het groentje is er beperkt tot een klein heideperceel.

Het Beschermingsfonds vliegt in

Het verhaal van de vlinders in de Peel is geen verhaal van wanhoop en verlies – nog niet. Herstel is mogelijk, maar de tijd dringt. Vanuit die gedachte en urgentie onderneemt het Vlinderstichting-beschermingsfonds actie voor de vlinders in de knel. Door het uitvoeren van gerichte, weloverwogen beheermaatregelen willen we De Zoom en de Groote Moost weer geschikt maken. We werken hierbij nauw samen met de beheerder én met vrijwilligers van vlinder- en natuurwerkgroep Nederweert.

De afgelopen maanden hebben we de eerste stappen gezet: het in kaart brengen van de huidige situatie. Wat hebben de vlinders nodig en waar gaat het mis in De Zoom en de Groote Moost? Om te ach-

Groentje.

Linksonder: Een kansrijke plek voor herstel in de Grootte Moost. Rechts: spiegeldikkopje in De Zoom.

terhalen waar het knelt, is voor elk van de soorten een beoordeling gedaan van de habitatkwaliteit. We hebben op 47 locaties gekeken naar onder andere de aanwezigheid en conditie van waard- en nectarplanten, de hoeveelheid beschikbaar zonlicht en de vegetatiestructuur. Zowel De Zoom als de Grootte Moost scoren maar net voldoende. Genoeg ruimte voor verbetering dus.

Waar knelt het?

Door de beoordeling hebben we beter in beeld waarom de vlinders zo afnemen. Belangrijke knelpunten zijn verruiging en vergrassing. Daarnaast vormt opslag van bomen en struiken een bedreiging voor de openheid van de gebieden. Het principe “te veel van het goede” is veelal van toepassing: pijpenstrootje (waardplant van spiegeldikkopje en bont dikkopje) en sporkehout zijn nuttig, maar in uitgestrekte velden bieden ze vlinders niet genoeg.

Verruiging en vergrassing worden mogelijk veroorzaakt door verdroging, een vaak voorkomend probleem in vochtige gebieden zoals De Zoom en de Grootte Moost. Zeker weten doen we dat echter (nog) niet. De Zoom staat nog grotendeels onder water in de winter en soms ook in de zomer, dus het is de vraag of verdroging het hele plaatje schetst. Desalniettemin staan door de verruiging, vergrassing en de aanwas van opslag de andere habitateisen onder druk. Zo is er minder zonlicht beschikbaar en worden waard- en nectarplanten verdrongen. Het nectar-aanbod is in beide gebieden schamel, vooral in het vroege voorjaar wanneer bont dikkopje en groentje vliegen. Ook voor het heideblauwtje is de situatie allesbehalve ideaal: deze vlinder kampt met een tekort aan heideplanten.

Herstel in uitvoering

De beoordeling van de habitatkwaliteit laat zien dat toekomstige herstelmaatregelen gericht moeten zijn op het creëren van variatie en openheid. Hierdoor komt er meer ruimte voor de vlinders en voor wat ze nodig hebben. Denk aan het verwijderen van opslag, het vergroten van open plekken met kleinschalig hakhoutbeheer of het toepassen van selectief, gefaseerd maaibeheer. Ook de inzet van grover geschut, natuurlijk wel op een verfijnde manier, behoort tot de mogelijkheden. Bijvoorbeeld kleinschalig choppen (een tussenvorm van plaggen en maaien) om de dominantie van grassen te doorbreken en de groei van nectarplanten te stimuleren.

Deze maatregelen zijn bedoeld om de vlinders op korte termijn een boost te geven. Daarnaast willen we meer inzicht krijgen in de oorzaken van de achteruitgang in habitatkwaliteit. Om de gebieden op lange termijn te herstellen, moeten ook deze onderliggende problemen worden aangepakt.

Er is nog veel werk te doen, maar het begin is er. De komende tijd brengen we met het Vlinderstichting-beschermingsfonds onze plannen in uitvoering om de prachtige vlinders in de Peel een toekomst te geven. Een verhaal van hoop en inspiratie!

Dit herstelproject van het Vlinderstichting-beschermingsfonds wordt mede mogelijk gemaakt door giften van Fonds 1999, een gift van IUCN bij het afscheid van directeur Coenraad Krijger en diverse giften van vlinderliefhebbers. Wilt u ook bijdragen aan herstel? Kijk op vlinderstichting.nl/beschermingsfonds om te zien hoe u kunt bijdragen of draag direct bij en scan de QR-code. ●

Draag direct bij aan het Vlinderstichting-beschermingsfonds!

Natuur heeft verhalenvertellers nodig

Wie herinnert zich nog die docent die de materie droog en recht uit het boek overbracht? Het zijn de mensen die weten hoe ze met een verhaal indruk kunnen maken, kunnen verbinden en verandering teweeg kunnen brengen, die blijven hangen in ons geheugen. De verhalen die verteld zijn met passie en bevoegenheid. Een echt verhaal, van iemand die het zelf heeft doorgemaakt en met zijn of haar verhaal precies de juiste snaar weet te raken. De natuur kan zulke bekwame verhalenvertellers goed gebruiken. Maar waar vinden we deze verhalenvertellers? En welk verhaal heeft de natuur nodig? Ik vraag het Anthonie Stip, maker van de podcast Toekomst voor Natuur en projectleider bij De Vlinderstichting.

Tekst: Marjelle Molenaar & Anthonie Stip
De Vlinderstichting

Voor de podcast Toekomst voor Natuur spreekt Anthonie regelmatig met bevoegen mensen die een echt verhaal over de natuur te vertellen hebben. De gesprekken met zijn gasten leveren hem de nodige inzichten op. Ook gasten raken geïnspireerd om verder te denken en beseffen dat ze misschien wel meer te vertellen hebben dan ze van tevoren dachten. Maar waar vind je al deze verhalenvertellers? En waarom moeten hun verhalen verteld worden?

Anthonie: “Om met dat laatste te beginnen: goede verhalen spreken tot de verbeelding, raken ons hart. En als we verder willen

komen met natuur in onze samenleving moeten meer mensen ervaren dat natuur geen luxe is, maar verweven met heel ons bestaan. We hebben mensen nodig die daar met passie over kunnen vertellen, die ons beeld kunnen kantelen. Vandaar: verhalenvertellers. Waar ik die vind is het geheim van de smid. Je moet er een beetje een neus voor hebben, aanvoelen of iets een verhaal is of niet. Met Toekomst voor Natuur deel ik die verhalen met iedereen die ze maar wil horen.”

Wat inspireert jou om deze verhalen een podium te geven?

“Allereerst: ik heb sterke behoefte aan een genuanceerder beeld over onze natuur. Ja, het gaat vaak slecht met een deel van onze natuur, maar er gaat ook van alles goed. Die balans probeer ik weer een beetje terug te brengen met de podcast. Er komt ook eigenbelang bij kijken. Ik ben zelf ook een natuurverhalenverteller. Om gevoed en geïnspireerd te blijven, heb ik ook verhalen van anderen nodig. En ik weet zeker dat het leidt tot meer en rijkere natuur.”

Hoe is natuur gebaat bij het vertellen van een verhaaltje?

“Een goed verhaal activeert onze

verbeelding. Dat is iets wat onze ‘natuursector’ hard nodig heeft: meer verbeeldingskracht. We hebben zoveel natuur verloren in korte tijd, dat we ons vaak een rijke natuur niet meer voor kunnen stellen, simpelweg omdat we die referenties niet meer hebben.

“Wij zijn de veroorzakers van veel ellende, als we het willen oplossen zullen wij moeten veranderen, niet de natuur.”

Goede verhalen, gebaseerd op inhoud uiteraard, zetten aan tot actie en ambitie en maken rijke ecosystemen weer mogelijk.”

Maar hoe zorg je dan dat de natuur er echt wat aan heeft?

“Het begint met op een andere manier kijken naar jezelf en je leefomgeving. Als je je ervan bewust bent dat wij als mensen onderdeel zijn van een kwetsbaar web van leven met talloze afhankelijkheden van de natuur, ga je ook anders kiezen. Hoe en wat die keuzes zijn, zal van persoon tot persoon verschillen. Maar het zal impact hebben op hoe wij met de aarde omgaan. Wat we ook nodig hebben is opschaling. We moeten de goede dingen op veel grotere

ANTHONIE STIP (1991) maakt sinds begin 2022 de podcast Toekomst voor Natuur. Anthonie is een gedreven natuurbeschermer én podcastmaker die sinds 2014 voor De Vlinderstichting werkt als projectleider. De belevissen in de natuur dicht bij huis tijdens zijn jeugd inspireerden hem om aan de slag te gaan in natuurbescherming. Een onvergetelijke ontmoeting met een klapekster op drie meter voor zijn neus. Gewoon om de hoek in de polder op een mistige winterochtend met waanzinnig mooi strijklucht. Het zijn die belevingen waaruit inspiratieve verhalen geboren worden.

Kim Huiskens

schaal gaan doen. Er is geen tijd meer voor een eindeloze rictingenstrijd in de natuurwereld, we zullen moeten inzetten op én rewilding, én meer natuur in de steden, én rijkere cultuurlandschappen én landbouwsystemen die rijk zijn aan biodiversiteit én veerkrachtige landschappen. Het biodiversiteitsvraagstuk is veel te groot om te doen alsof we een keuze hebben.”

“Het is die emotionele waarde die weer terug moet in onze verhalen.”

Anthonie vertelt dat hij al langer op zoek is naar een volgende stap met Toekomst voor Natuur. Nu beluistert een groeiende groep mensen ieder voor zich de podcastafleveringen en wordt daardoor individueel gevoed, maar hoe mooi zou het zijn om die mensen bij elkaar te brengen? Anthonie raakte in gesprek met Bas Breman, die bij de WUR onderzoek doet naar natuurverhalen en toekomstverkenningen maakt voor onze natuur. Hij bleek met dezelfde vraagstukken bezig als Anthonie. Ze hebben de handen ineengeslagen om een bijeenkomst te organiseren. Al snel haakte Simone Ritzer van het Wageningen Dialogue Centre ook aan. En zo is Toekomst voor Natuur Live ontstaan.

Anthonie: “Rond het thema natuurverhalen willen we mensen inspireren met nieuwe perspectieven op natuur. Ook willen we mensen bij elkaar brengen, er zit zoveel creativiteit en energie in die grote groep luisteraars, daar kan heel veel moois uit ontstaan! En je moet niet vergeten dat het soms best eenzaam kan zijn om voor de belangen van natuur op

te komen in organisaties die met heel andere dingen bezig zijn en daarbij de natuur niet nodig denken te hebben. Of als je met zulke organisaties moet samenwerken. Dan helpt het om met anderen hierover in gesprek te zijn en netwerken op te doen.”

Heeft natuur een nieuw verhaal nodig?

“Voor de helderheid: er is geen sprake van één verhaal, nu al niet en in de toekomst ook niet. De kracht zit voor mij juist in de meerstemmigheid van alle verhalen. Ook Henny van der Wind, die eerder kantelpunten in de natuurbescherming van de afgelopen eeuw analyseerde, komt tot die conclusie. Diversiteit in benaderingen van natuur is krachtig. Eigenlijk net zoals een ecosysteem functioneert: met een veelvoud aan verbanden en afhankelijkheden.

“Het dominante verhaal van nu gaat over verlies: verlies van natuurrijkdom, van belevenissen, van betekenis. Ik denk dat de nieuwe verhalen onder andere gaan over hoe wij met dat verlies omgaan én over hoe we door dat verlies heen kunnen kijken naar herstel.”

Tegelijkertijd blijkt wel dat sommige van de huidige verhalen over natuurbescherming behoorlijk geïnstitutionaliseerd zijn. En daarmee bedoel ik dat ze bureaucratisch en boekhoudkundig zijn, dat het idealisme eruit is verdwenen. Mensen worden niet warm van – ik noem maar wat – habitatype H9120, beuken-eikenbossen met hulst in de ondergroei. Maar een ontmoeting met een boom-

marter of een zwarte specht op een mistige ochtend vergeet je nooit meer. Het is die emotionele waarde die weer terug moet in onze verhalen. Vertel wat het met je doet. En dat rijke natuur veel meer van zulke beleving met zich meebrengt. Van ‘extinction of experience’ naar ‘creation of experience’.”

Hebben we meer verhalen nodig of juist meer verhalenvertellers?

“Zeker meer verhalenvertellers! Maar ook meer mogelijkheid tot het ontstaan van verhalen. In lege landschappen valt weinig te beleven. Dus dan gaan onze verhalen over verlies. In rijke landschappen kom je zoveel tegen, daar raak je bij wijze van spreken niet over uitverteld! Wij zijn het normaal gaan vinden dat we die rijkdom eigenlijk alleen nog op vakantie tegenkomen. Dat moet ook weer kunnen in de Lage Landen. De natuurherstelverordening geeft hiervoor denk ik mooie aanknopingspunten. Voor bestuivers bijvoorbeeld geeft de verordening concrete doelen, die bovendien ambitieus zijn. En geen inspanningsverplichting, maar een resultaatsverplichting. Lidstaten moeten – voor het eerst – echt meters gaan maken voor bestuivers. Dat biedt veel kansen voor substantieel natuurherstel.”

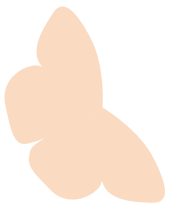
Werk aan de winkel dus. Gelukkig schuilt er een verhalenverteller in iedereen. Wil jij ook verhalenverteller voor de natuur worden? Of zit jij vol verhalen, maar zoek je manieren om deze naar buiten te brengen? Kom op maandagmiddag 22 september naar het event ‘Toekomst voor Natuur Live’.

Meer informatie: event.wur.nl/toekomstvoornatuurlive ●

De rode vuurvlinder

Uit Nederland verdwenen dagvlinders

Vijftien soorten dagvlinders verdwenen er uit Nederland. In deze miniserie leggen we telkens een van de verdwenen soorten onder de loep. Hoe verdween deze soort? Waarom verdween hij? En zou hij nog kunnen terugkeren?

Natuurlijk is de grote vuurvlinder onze meest iconische vlinder, maar laten we niet vergeten dat er nog een prachtig gekleurde vuurvlinder in Nederland voorkwam: de rode vuurvlinder. Qua grootte zit hij tussen de kleine en de grote vuurvlinder in, waarbij de mannetjes een paarse bestuiving langs de voorrand van de voorvleugel en de achterrand van de achtervleugel hebben. Smaken verschillen natuurlijk, maar er zijn mensen die de rode vuurvlinder mooier vinden dan de grote vuurvlinder.

In het midden van de negentiende eeuw was de rode vuurvlinder al geen gewone vlinder die je zomaar op allerlei plekken tegenkwam. De Graaf vermeldt de vlinder in 1853 alleen van Noordwijk, Snellen weet in 1867 wat meer plekken in Noord- en Zuid-Holland en in Drenthe, maar noemt de soort ook "zeldzaam op moerassige gronden".

De Gavere beschrijft de soort in datzelfde jaar voor Groningen: "Je la trouve chaque année dans les tourbières humides au sud-ouest de la ville." ("Ik vind haar elk jaar in de vochtige veengebieden ten zuidwesten van de stad."). In 1900 beschrijft Ter Haar dit gebied in geuren en kleuren (en ik noemde deze beschrijving ook al bij de moerasparelmoervlinder (Vlinders 2 2025), maar het is te mooi om niet te herhalen): "Het "Onland" begint bij de Witte Brug, ongeveer 20 minuten buiten de stad aan den weg naar Paterswolde en vormt een groote, onafzienbare vlakte, bestaande uit lage veengronden. Het grasge- was wordt, voor zoover het land nog niet in cultuur gebracht en dus voor den entomoloog bedorven is, eenmaal per jaar, en wel in het laatste van de maand Juni of het begin van Juli gemaaid. Tot dien tijd prijkt het land in den prachtigen dos van de veenflora. Hier en daar staan wilde boschjes van waterwilgen, elzen, berken enz. en groeit de veenbes (*Vaccinium oxycoccus* L.) over groote oppervlakten, in gezelschap van *Orchis*-soorten enz." Hierna wijdt hij nog twee pagina's uit over de bijzondere vormen van de rode vuurvlinder die hij hier ving. Dat suggereert dat er veel vlinders vlogen waaruit hij die afwijkende exemplaren weg kon vangen.

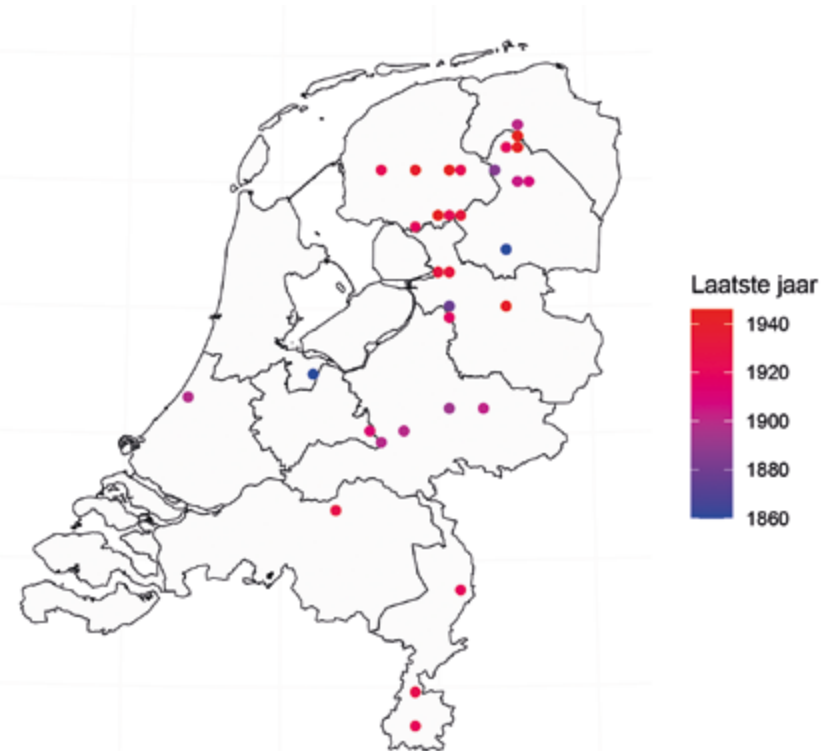
In 1905 kwam hij er weer: "Den 18en Juni 1905 heb ik, in gezelschap van de Heeren Kooi en de Boer van Groningen, de streek, waar de soort voorkomt, weder bezocht. Het resultaat was verrassend. *Chrys. hippot-hoe* L. [rode vuurvlinder] was meer dan gewoon, bijna

overvloedig, op enkele voor haar gunstige terreinen."

Een andere goede plek was het zuiden van de Gelderse Vallei. Tientallen vlinders zijn in 1898 en 1899 gevangen bij Wageningen (Oudemans, 1899) en in 1911 bij Veenendaal. Dit betrof het Binnenveld, toen een groot gebied met vochtige graslanden en veen. Na 1911 is de rode vuurvlinder overigens hier niet meer gevangen of beschreven.

In 1920 vindt Graaf Bentinck: "*Chrysophanus hippot-hoe* L., geheel op dezelfde plaats als *Chrysophanus dispar* Maw. in Friesland." (dus samen met de grote vuurvlinder, die toen nog maar net in Nederland ontdekt was). Tijdens de excursie van de NEV op 10 en 11 juni 1922 te Beetsterzwaag (Friesland) werd de soort ook gevonden: "In aantal op een paar weilanden, waar o.a. veel ratelaar, *Rhinanthus*, groeide." (Oudemans, 1923). Lempke noemt haar in 1936 "Geregeld in het N., overigens sporadisch".

Ook al staan de stippen op de kaart verspreid over Nederland, het grootste deel van de waarnemingen is gedaan ten zuidwesten van Groningen, rond Peize, Eelde en Paterswolde, precies waar De Gavere en Ter Haar ze ook al eerder van beschrijven. Hier wordt ook op 16 juni 1946 de laatste rode vuurvlinder gezien, en

Figuur. Een overzicht van 5x5 km-hokken waar de rode vuurvlinder ooit voorkwam. De kleur van de stip geeft het laatste jaar aan van een waarneming van de soort.

Een typisch beeld van het leefgebied van de rode vuurvlieder: schrale tot matig voedselrijke, vochtige of natte graslanden.

daarmee wordt de rode vuurvlieder de eerste standvlinder die uit Nederland verdwijnt (figuur).

Er zijn daarna nog een paar onbevestigde waarnemingen, alsmede een vangst van de ondersoort die alleen in de Alpen voorkomt en die zeker niet op natuurlijke wijze in Nederland terecht is gekomen. Op 19 juni 2013 wordt de soort met zekerheid weer in Nederland vastgesteld tussen Vaals en Vijlen in Zuid-Limburg. Deze vlinder zal vermoedelijk afkomstig zijn uit de Ardennen of de Eifel. Net achter Aken, op ongeveer 15 km van de grens, is een grote populatie van de rode vuurvlieder bekend. Tot nu toe is het helaas bij deze ene waarneming gebleven.

Leefgebied

De rode vuurvlieder leeft in schrale tot matig voedselrijke, vochtige of natte graslanden, zoals duin-, blauw- en beekdalgraslanden. De beschrijving die Ter Haar in 1900 gaf, past daar prima binnen, en ook de hooilanden in het zuiden van de Gelderse Vallei tussen Wageningen en Veenendaal zullen er ongeveer zo uitgezien hebben. Dit soort graslanden was vroeger helemaal niet zo zeldzaam: schrale graslanden waren de norm en nat was het in Nederland al gauw, pas later konden we met stoomgemalen efficiënt water

afvoeren en de waterstand laag houden. In sommige natuurgebieden, zoals in Noordwest-Overijssel of in de Bruuk bij Groesbeek, kunnen we nog een glimp opvangen van hoe grote delen van Nederland er ooit uitgezien hebben.

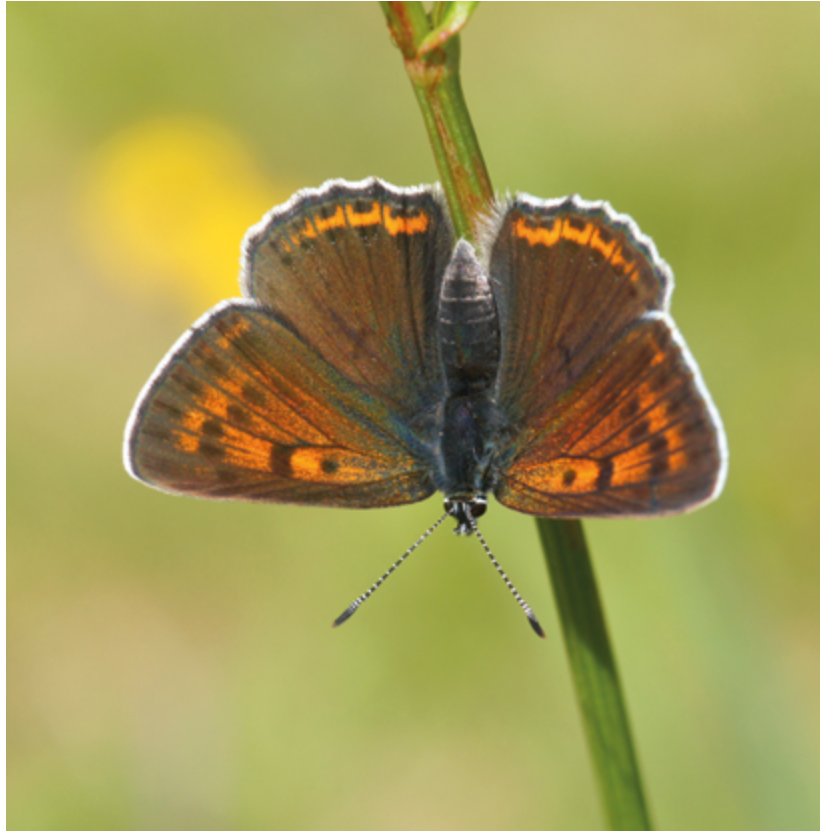
Maar ook al was dit soort graslanden ooit veel gewoner, de rode vuurvlieder was dat niet. Niet voor niets worden midden negentiende eeuw maar een paar plekken genoemd: je kwam hem niet zomaar tegen. Dat de rode vuurvlieder de gevoeligste specialist van dit soort graslanden was, blijkt ook uit het feit dat het de eerste vlinder was die uit Nederland verdween: al in de jaren 1940 waren de overgebleven graslanden te klein en te slecht van kwaliteit om de soort nog duurzaam te kunnen behouden.

Kan de soort nog terugkeren?

Waar de moerasparelmoervlieder, een andere soort van vochtige bloemrijke graslanden, het tot de jaren 1980 heeft volgehouden in Nederland, was de rode vuurvlieder juist de eerste soort die verdween. Maar helemaal hopeloos is het niet. In de Ardennen en Eifel is het zeker geen heel zeldzaam soort (zoals de moerasparelmoervlieder trouwens wel) en het lukte de vlinder al eerder om vanaf daar Nederland te

Mannetje rode vuurvliinder.

Vrouwetje rode vuurvliinder.

bereiken. Maar vooralsnog is er geen leefgebied van goede kwaliteit aanwezig in Nederland, of is dat veel te klein. Want ook veel 'gemakkelijker' soorten als de zilveren maan en de purperstreepparelmoervliinder hebben zich nog niet teruggevestigd in Zuid-Limburg, terwijl beide soorten populaties op een paar kilometer van de grens hebben, en ze ook veel vaker zwerfend opduiken. Daarvoor worden de beekdalen in Zuid-Limburg nog veel te intensief agrarisch beheerd. En als het die soorten al niet lukt, gaat het zeker niet lukken voor de rode vuurvliinder. Grote delen van het Geuldal of de streek richting Vaals zouden moeten worden ingericht naar schrale tot matig voedselrijke, vochtige of natte graslanden. Dat is zeker niet onmogelijk, en op sommige plekken is al een eerste aanzet gemaakt, maar het is nog lang niet genoeg. Beter reëel te zijn en eerst te wachten op goede Limburgse berichten van zilveren maan en purperstreepparelmoervliinder, die zullen normaal gesproken aan de rode vuurvliinder voorafgaan. Dan praten we verder.

Literatuur

- Bentinck, G.A. (1921). [Mededeling in:] Verslag van de vierenvijftigste Wintervergadering van de N.E.V. - Tijdschrift voor Entomologie 64, XI.
 Gavere, C. de (1867). Notices sur quelques

- macrolépidoptères indigènes. - Tijdschrift voor Entomologie 10, 185-217.
 Graaf, H.W. de (1853 (1ste stuk, uitgegeven in November 1851)). Nederlandsche schubvleugelige Insekten (Lepidoptera). - In: Herklots, J.A. Bouwstoffen voor eene fauna van Nederland : onder medewerking van onderscheidene geleerden en beoefenaars der dierkunde. Eerste deel. Brill, Leiden, pp. 1-55.
 Haar, D. ter (1900). Eenige merkwaardige aberratiën en een nieuwe variëteit afkomstig van een dankbaar vangterrein. - Tijdschrift voor Entomologie 43, 239-246.
 Haar, D. ter (1905). Chrysophanus (Polyommatus) hippothoe L. ab. eurybina (nov.ab.). - Tijdschrift voor Entomologie 48, 204-205.
 Lempke, B.J. (1936). Catalogus der Nederlandsche Macrolepidoptera I. Tijdschrift voor Entomologie 79 (x), 238-316.
 Oudemans, J.Th. (1899). [Mededeling in:] Verslag van de tweeëndertigste Wintervergadering van de N.E.V. - Tijdschrift voor Entomologie 42, 20-23.
 Oudemans, J.Th. (1923). Macrolepidoptera, waargenomen te Beetsterzwaag op 10 en 11 Juni 1922. - Entomologische Berichten (Amsterdam) 6, 159-160. ●

De bijzondere levenscyclus van de houtpantserjuffer

Sommige libellen strooien hun eieren gewoon rond, in het water of zelfs op de oever. Een enkele soort zoals de bronlibel prikt haar eieren in de bodem van een beekje. Maar alle juffers en de glazenmakers leggen hun eieren doorgaans in planten. De eieren zijn daar veilig opgeborgen en de larven kunnen zich veilig ontwikkelen of overwinteren. Meestal worden de eieren in planten onder water gelegd, maar sommige soorten zoals de pantserjuffers leggen hun eieren ook in bijvoorbeeld pitrus boven water en de blauwe glazenmaker legt vaak eieren in mos op de grond. De houtpantserjuffer is de meest extreme soort. Deze legt, zoals de naam misschien al doet vermoeden, haar eieren in takken van bomen en struiken.

Tekst:
Roy van Grunsven
De Vlinderstichting
& Antoine van der
Heijden
Foto's:
Antoine van der
Heijden

Houtpantserjuffers vliegen in de late zomer, vooral in augustus. Als de herfst mild is, kun je ze tot eind oktober vinden. Ze komen in het hele land algemeen voor bij stilstaand water waar takken van bomen of struiken boven het water hangen. Vooral in de vroege middag kun je ze daar vinden en hun gedrag bekijken. De mannetjes zitten op uitstekende takken op de uitkijk. Als er een vrouwtje langskomt probeert hij haar te pakken en

een tandem te vormen. Als het vrouwtje meewerkt vormen ze een paringswiel en paren ze van 5 minuten tot een half uur. Dit doen ze vaak al zittend op een tak. Daarna begint de eileg. Het vrouwtje kromt haar achterlijf zodat de punt tussen de achterste poten komt. De legschede heeft op beide helften een zaagje bestaande uit grote harde punten. Hiermee zaagt ze een gaatje en legt één of twee eieren onder de bast. Dit kost haar ongeveer één of twee minuten.

ZAAGJE

Om door de bast te kunnen moet de legschede als zaag werken. Dat er scherpe tanden op zitten is eenvoudig te zien, maar pas recent weten we meer over hoe ze zo scherp en hard kunnen zijn. Zie het katern "Wetenschappelijk".

Vervolgens gaan ze een stukje naar voren en herhaalt ze dit. Het resultaat is een typisch patroon van ribbeltjes op een tak. Dit eilegproces is de komende weken (tot eind september) op tal van plekken in Nederland te zien. Vaak doen ze dit ook in groepen op de uitverkoren takken. Als je ze voorzichtig benadert, vliegen ze zelden weg.

Wat er gebeurt nadat de eieren gelegd zijn, is lastiger te zien uiteraard. In het eitje ontwikkelt zich een prolarfje direct na het leggen van de eieren. Dit is het stadium tussen ei en larve in. Eenmaal ontwikkeld wachten ze tot de winter voorbij is. Lage temperaturen en heftige vorst kunnen ze prima overleven. In april komt het prolarfje uit het ei. De prolarve lijkt nog niet op een libellenlarf zoals we die kennen, maar lijkt een soort wormpje, dat zich dan laat vallen. Als de ouders een goede tak hebben gekozen, ligt de prolarve dan op het water. Hij is waterafstotend en klein en blijft op het water liggen. De prolarve vervelt meteen naar een eerste stadium larfje en dit duikt onder. Valt de prolarve op het land of op bijvoorbeeld bladeren dan probeert deze met onhandige bewegingen alsnog in het water te komen.

Eenmaal als larve in het water jagen ze, net als alle jufferlarven, op kleine bestjes. Dit doen ze heel actief waardoor ze ook snel kunnen groeien. Houtpantserjuffers leven vaak in water met vissen, maar door tussen waterplanten of boomwortels te schuilen, kunnen ze dat overleven. Met hun grote caudale lamellen (kieuwen) kunnen ze ook snel zwemmen met slangachtige bewegingen en zo ontsnappen. In juli zijn ze volgroeid en sluipen ze uit. De juffer moet dan nog wel geslachtsrijp worden en gaat eerst jagen in bijvoorbeeld bosranden, soms ver van het water. Na ongeveer een maand keren ze weer terug om te paren en eieren te leggen. ●

Houtpantserjuffers leggen eieren in een wilg.

Een prolarfje komt tevoorschijn.

Een volgroeide houtpantserjufferlarve.

Een uitsluitende houtpantserjuffer.

Een net uitgeslopen houtpantserjuffer.

Kom Motten Spotten

tijdens de
Nationale Nachtvlindernacht
22 & 23 augustus 2025

het goudvenstertje

de appeltak

Misschien zie je wel

de lieveling

de koperuil

het rood weeskind

Werken met passie

‘Met één hand kon ik nog net mijn camera boven water houden.’

Elke medewerker van De Vlinderstichting heeft de vraag weleens gehad. “Wat is dat dan, De Vlinderstichting?” Een vraag die in de basis makkelijk te beantwoorden is. Wij zetten ons in voor het behoud en herstel van vlinders en libellen in Nederland en Europa. Maar dit antwoord is natuurlijk wel wat vaag en abstract. “Wat doe jij dan precies?” is dan ook een vraag die logischerwijs snel volgt. Met veertig mensen in dienst die zich week in week uit met hart en ziel inzetten voor vlinders en libellen, verschilt het antwoord per persoon. Laten we eens een kijkje in het werkveld van de veldwerkers nemen.

Er zijn bij De Vlinderstichting vijf veldwerkers in dienst. Daarnaast zijn er nog een aantal tijdelijke medewerkers die wisselend per seizoen ondersteunen met diverse taken. Denk aan het verzamelen van bodemmonsters, het doen van SNL-monitoring en andere werkzaamheden die buiten in het veld plaatsvinden. Annika Vermaat is een van de veldwerkers en neemt ons mee in haar eerste jaar bij De Vlinderstichting.

Al jaren ben ik gefascineerd door insecten en dan met name vlinders, libellen en hommels. Het is dan ook lang mijn droom geweest om te werken bij De Vlinderstichting. En in het voorjaar van 2024 was het dan eindelijk zover, ik mocht aan de slag als veldwerker. Op mijn allereerste veldwerkdag ging ik samen met collega Gerdien naar de Weerribben om hier de donkere waterjuffer en noordse winterjuffer te monitoren. Dat was meteen al een heel bijzondere dag waarbij ik niet kon geloven dat dit nu mijn baan is.

Eitjes en rupsen

Een verrassend groot deel van mijn veldwerk bij De Vlinderstichting heb ik mij niet beziggehouden met vlinders, maar met eitjes en rupsen. Voor een project op De Hoge Veluwe hebben mijn collega's en ik gezocht naar rupsen van heivlinders en eitjes van kommavlinders. Dit is zeker niet makkelijk en je hebt er echt oog voor detail voor nodig. Dit zijn soorten waarbij het makkelijker is om te zoeken naar de vlinders, dan naar de eitjes of rupsen. Een soort waarvoor dat niet opgaat is de grote vuurvliinder. Deze zeldzame soort, die alleen nog voorkomt in de Weerribben en in de Rottige Meente, is lastig als vlinder te vinden. Daarom wordt deze soort gemoni-

tord door in juli de eitjes en kleine rupsjes te tellen, en in mei, het jaar erop, de grote rupsen. De grote vuurvliinder is mijn favoriete vlinder, enerzijds omdat hij erg mooi is, en anderzijds omdat de ondersoort *batava* alleen in Nederland voorkomt. Bijdragen aan de monitoring van deze soort is dan ook echt een droom die uitkomt. Een deel van de monitoring van de grote vuurvliinder wordt vaak gedaan door meerdere collega's. Mijn collega Henk houdt zich al jaren bezig met de grote vuurvliinder en van hem heb ik ontzettend veel geleerd! Verder heb ik heel gezellige dagen in het veld meegemaakt samen met collega's Lonneke en Wouter.

Tekst:
Annika Vermaat
De Vlinderstichting

Annika Vermaat

Annika Vermaat

De grote vuurvliinder: eitjes, imago en rups.

Verrassingen en nat pak

Een ander onderdeel van veldwerk bij De Vlinderstichting is de SNL-monitoring. SNL staat voor Subsiestelsel Natuur en Landschap, een subsidiestelsel voor natuurbeheer. Om deze subsidie te kunnen ontvangen, laten terreineigenaren eenmaal in de zes jaar hun natuurgebieden vlakdekkend monitoren voor de soortgroepen flora, broedvogels, dagvlinders, libellen en sprinkhanen. Jaarlijks voeren veldwerkers van De Vlinderstichting de monitoring van die laatste drie soortgroepen uit in een aantal gebieden. Dagvlinders en libellen worden gemonitord op zicht en sprinkhanen op geluid. Hiervoor is dus een brede soortenkennis nodig van deze soortgroepen.

Het zijn vaak lange dagen waarbij het geen uitzondering is als je 20 kilometer of meer loopt op een dag. En dan niet via fijne wandelpaden, maar regelmatig door zeer moeilijk begaanbaar terrein, zoals moerassige gebieden of vegetatie dat tot aan je oksels komt. Het leuke aan deze monitoring is dat je in veel verschillende gebieden komt en van alles tegen kan komen. Helaas was 2024 een erg slecht insectenjaar en vielen de aantallen vaak tegen. Des te leuker is het dan als je onverwacht een kleine ijsvogelvlinder of beekrombout tegenkomt. Of opeens in een veld staat vol met bruin zandoogjes, icarusblauwtjes en hooibeestjes.

Ook zijn het vaak avontuurlijke dagen. Ik hoor verhalen van collega's die bijvoorbeeld opeens in de sloot stonden, omdat ze deze sloot compleet over het hoofd hadden gezien door de hoge planten. Ook zelf heb ik het niet altijd droog gehouden. De hoge waterstand in 2024 zal je niet zijn ontgaan en daarom waren verschillende terreinen overstroomd. Zo stond

Bruin zandoogje.

ik opeens op een weide die compleet was overstroomd, waarbij ik kon kiezen tussen kilometers teruglopen of er toch maar doorheen gaan. Ik koos voor dat laatste. Het water kwam net tot aan de rand van mijn kaplaarzen, dus dat viel nog wel mee. Maar het was ook erg modderig. En toen ik even stopte om een voorbijvliegende weidebeekjuffer te noteren, zoog mijn laars zich vast in de modder. Dus toen ik een stap vooruit wilde zetten, lukte dat niet meer en verloor ik mijn evenwicht. Met één hand kon ik nog net mijn camera boven water houden. Gelukkig was het een warme dag, dus een beetje verkoeling was zeker welkom. En door de warmte waren mijn kleren zo weer droog.

Inzetten voor zeldzame soorten

Het veldwerk brengt mij niet alleen op mooie plekken, ik kan mij ook inzetten voor zeldzame soorten. Bijvoorbeeld de mierenblauwtjes: een aantal vlindersoorten die een bijzondere relatie hebben met mieren. Het gaat in Nederland om het pimpernelblauwtje, donker pimpernelblauwtje en gentiaanblauwtje. Hun complexe levenscyclus vind ik fascinerend, waardoor het alleen maar geweldig is om mij bezig te mogen houden met deze soorten. Helaas is in 2024

Annika tijdens veldwerk.

Pimpernelblauwtje.

geen enkel donker pimpernelblauwtje meer waargenomen in Nederland, ondanks dat hier vele uren naar gezocht is. Maar in Duitsland loopt een groot onderzoek naar deze soort waarbij ik ook enkele dagen heb mogen meehelpen. Het is echt fantastisch om deze soort daar in hoge aantallen aan te treffen! In Nederland komen het gentiaanblauwtje en pimpernelblauwtje gelukkig nog wel voor. Voor deze soorten lopen verschillende onderzoeken, onder andere naar de mieren, waarvoor een klein aantal mieren wordt gevangen om later op naam te brengen. En beide vlindersoorten worden natuurlijk ook gemonitord. De monitoring van het pimpernelblauwtje wordt gedaan door een vaste groep vrijwilligers, maar ook wordt een deel normaal gesproken gedaan door mijn collega Irma, die zich al sinds 1988 bezighoudt met deze soort. Maar het afgelopen jaar was Irma erg druk met het onderzoek in Duitsland, en je kan nu eenmaal niet op twee plekken tegelijk zijn, dus mocht ik de monitoring ook een aantal keer doen. Ook van mijn

collega Irma heb ik ontzettend veel geleerd en zij is voor mij een inspiratiebron door zich al vele jaren in te zetten voor een zeldzame soort.

Na het veldseizoen

De piek van het veldwerk ligt in het voorjaar en de zomer. In de wandelgangen wordt deze periode dan ook het veldseizoen genoemd. In deze tijd zien collega's mij en de andere veldwerkers niet veel. Gelukkig levert het veldwerk ook genoeg werk op om later uit te werken en zit ik in de winter niet stil. Er is natuurlijk veel minder veldwerk te doen, op een keertje eitjes zoeken van de sleedoornpage na. Maar er zijn genoeg andere dingen te doen, zoals het determineren van mieren voor onderzoek met betrekking tot het pimpernelblauwtje en gentiaanblauwtje. Verder heb ik me beziggehouden met het analyseren van data en het schrijven van rapporten. Kortom, in elk seizoen is er genoeg te doen voor een veldwerker bij De Vlinderstichting! ●

Op zoek naar kleine vlinders in de tuin

Zo'n negen jaar geleden begon ik met het kijken naar nachtvlinders. Anders dan de meeste mensen die met deze mooie hobby beginnen, had ik aanvankelijk nog geen skinnerval of LedEmmer. Als 16-jarige werd mijn aandacht in eerste instantie getrokken door al die kleine motjes die in het gras vlogen toen ik erdoorheen liep op zoek naar vogels. Wanneer er weinig bijzondere vogels te zien waren, was de keuze snel gemaakt en probeerde ik die hysterisch vliegende motjes maar te fotograferen. Het bleken vroege grasmotten te zijn. Meteen kwam ik erachter hoeveel verschillende soorten grasmotten er wel niet zijn. En naast al die grasmotten nog veel meer andere soorten superkleine vlindertjes. Met dit gegeven in mijn achterhoofd zag ik ook allerlei kleine motjes in de tuin van mijn ouders vliegen, die ik eerder nooit echt had opgemerkt. Een nieuwe hobby was geboren. Ontzettend veel microvlindersoorten zijn gewoon in je tuin te vinden, als je er oog voor hebt.

Tekst & foto's:
Rik Wever
De Vlinderstichting

De rupsen van microvlinders leven van inheemse beplanting, dus ook in tuinen. Daar vallen ook de kruiden onder. Veel mensen zouden dit overigens onkruid noemen, maar zelf ben ik van mening dat dat niet echt bestaat. Je hoeft niet een heel goede plantenkennis te hebben om de eerste soorten microvlinders te vinden. Stel je hebt een sering

of wilde liguster in de tuin staan, dan weet ik zeker dat de kans heel erg groot is dat de seringesteltmot *Gracillaria syringella* in jouw tuin voorkomt. Zonder dat je het vlindertje zelf ziet, kan je dit controleren door naar de bladeren te kijken. De rupsen, die in kleine groepjes bij elkaar leven, maken namelijk grote blaasmijnen in de bladeren die uiteindelijk bruin kleuren. Ze leven eerst gezellig met elkaar in het blad. Vervolgens verlaten ze het blad en leven, nog steeds samen, verder in een omgerold blad waarna ze zich verpoppen.

Terwijl je op zoek bent naar de mijnen, is de kans best aanwezig dat je het imago ook tegenkomt: een klein steltmotje met een zilverkleurige grondkleur en bruingele vlekken (zie de voorkant van deze Vlinders). Opvallend is dat ze vrijwel continu draaien met hun sprietjes. Ze kunnen soms in groten getale bij elkaar zitten en zijn voornamelijk rond de schemering actief. Dat is overigens de tijd dat veel soorten microvlinders actief zijn. Loop voor de grap in juni eens langs een beukenhaag en het zal niet lang duren voordat je een heggenbladroller *Archips rosana* gevonden hebt. Deze soort kan overigens op sommige locaties zeer algemeen vliegen. 's Avonds zie je soms honderden vlindertjes boven je heg vliegen terwijl je midden op de dag helemaal niets ziet.

Sommige soorten laten zich als imago zeer weinig zien. Omdat ze verborgen leven, of omdat ze gewoonweg erg klein zijn. Als je niet weet hoe deze soorten als rups leven, is de kans klein dat je ze ooit

Het zoekbeeld om de seringesteltmot in jouw tuin te lokaliseren.

Links: Het zakje dat de rups van de kleine kornoeljegaatjesmaker uit het blad heeft geknipt, waarin hij zich heeft verpopt.
 Rechts: Een imago van de kleine kornoeljegaatjesmaker.

in jouw tuin (of elders) zult zien. Een voorbeeld is de kleine kornoeljegaatjesmaker *Antispila treitschkiella*. Dat is best een lange naam voor een vlindertje van slechts enkele millimeters 'groot'. De imago's worden nauwelijks gezien, maar de vraatsporen van de rupsen des te vaker. Wanneer je in jouw tuin of vlak bij jouw huis een (gele) kornoelje hebt staan (die overigens vrijwel altijd aangeplant zijn, maar wel inheems) zoek dan eens in de bladeren naar lichte blaasmijnen en kleine gaatjes. Wanneer je een gaatje ziet ben je overigens al te laat, want de rups heeft het blad dan al verlaten. Wanneer hij is uitgegeten, knipt hij een klein zakje uit het blad en laat zich dan op de grond vallen om zich te verpoppen. Snel daarna komt het vlindertje tevoorschijn, dat overigens bijzonder fraai is.

We zijn inmiddels een kleine 700 woorden verder en ik heb nog maar een paar soorten behandeld. Dat geeft maar weer aan dat er ontzettend veel te vertellen is over microvlinders die in jouw tuin voorkomen. Het is echt de moeite waard om aan het einde van de middag of begin van de avond rustig door jouw tuin te lopen, en dan te kijken wat er zoal in de buurt van de planten rondvliegt. Hoe meer verschillende inheemse planten in je tuin, hoe meer soorten je kunt verwachten. Het leuke is dat ieder jaargetijde een ander soortenaanbod heeft. Zo kan je midden in de winter verschillende soorten steltmotten en kaartmotten vinden, die overwinteren als imago. Het voorjaar wordt vaak ingeluid door de voorjaarszakdragers die begin maart op mooie dagen in de ochtend door de tuin vliegen. De rupsen leven van korstmossen op bijvoorbeeld bakstenen muren en daarom worden ze vaak in de buurt van huizen gezien. De aankomende maanden is het ook zeker nog de moeite waard om te gaan zoeken naar verschillende soorten microvlinders. Let maar eens extra goed op het kleine spul, dan gaat er een wereld voor je open. ●

Bijzonder uitziende soorten, zoals de panterpitskopmot *Ypsolopha sequella* (boven) en de rode driehoekbladroller *Acleris holmiana* (onder) zijn nu, in augustus, in jouw tuin te vinden.

Jaarrekening 2024

De Vlinderstichting heeft evenals vorig jaar het financiële boekjaar 2024 goed afgesloten. De totale baten waren € 3.861.588, waarvan wij 94% hebben kunnen besteden aan onze doelstelling: de bescherming van vlinders en libellen. In deze samenvatting van de Jaarrekening 2024 geven we u een beeld van wat u met uw donatie mogelijk maakt en van de financiële positie van De Vlinderstichting. De volledige jaarrekening kunt u vinden op onze website www.vlinderstichting.nl.

Belang van donaties

De Vlinderstichting heeft geen structurele subsidies of vaste bijdragen van overheden, bedrijven of fondsen. Juist donaties en giften (in 2024 totaal € 327.493) zijn voor De Vlinderstichting daarom uitermate belangrijk. Daarmee hebben we de ruimte om, naast de uitgave van het tijdschrift en het organiseren van bijeenkomsten als de Landelijke Dag, snel in te spelen op de actualiteit en kansen die we zien. Wij gebruiken uw donaties ook als eigen bijdrage bij aanvragen van projectgelden. Vaak wordt er bij een subsidie ook een eigen financiële inbreng verwacht, die we alleen kunnen inzetten doordat we financieel gesteund worden door inmiddels zo'n 5.700 trouwe donateurs. Wij (en de vlinders en libellen!) zijn u daar zeer erkentelijk voor, want daardoor is het ons in 2024 weer gelukt om bijna € 3,3 miljoen aan projectbijdragen van overheden, organisaties, bedrijven en fondsen te besteden aan de bescherming van vlinders en libellen.

Nalatenschappen

In 2024 hebben we € 38.208 aan nalatenschappen mogen

ontvangen. Geld dat aan ons is toevertrouwd om te besteden aan de bescherming van vlinders en libellen. Dit geld hebben wij ondergebracht in ons beschermingsfonds. We gebruiken dit fonds om in te kunnen grijpen op plaatsen waar dat hard nodig is, maar waar geen andere financiering voorhanden is.

Accountantsverklaring

De Vlinderstichting heeft een statutair directeur/bestuurder, Titia Wolterbeek, die verantwoordelijk is aan de Raad van Toezicht. De Raad ziet onder andere toe op de vaststelling van de begroting, de jaarrekening en het jaarverslag en de vaststelling van beleidsplannen. Momenteel bestaat de Raad uit de volgende leden: Margriet Rouhof, Arnhem (voorzitter); Jan Willem Erisman, Utrecht; Bas Rüter, Amsterdam; Michaela van Wassenaer, Amsterdam; Rob Wortelboer, Assen.

De Jaarrekening 2024 is vastgesteld door de directeur/bestuurder, goedgekeurd door de Raad van Toezicht en gecontroleerd door Aaff Registeraccountants uit Nijkerk, waarbij een goedkeurende controleverklaring is afgegeven.

Financiële positie

De Vlinderstichting heeft een stevige financiële basis. De zogenoemde continuïteitsreserve, een reservepot voor als het onverwachts financieel slecht gaat met de organisatie, is verhoogd in verband met een groei van het aantal medewerkers en stijgende kosten. Deze is vastgesteld op minimaal de helft van de jaarlijkse kosten. Daarnaast hebben we reserves die wij kunnen besteden aan investeringen en beschermingsprojecten. Per saldo hebben wij

BATEN UIT EIGEN FONDSENWERVING EN RENTE		€
Donaties, giften en schenkingen		327.493
Nalatenschappen		38.208
Opdrachten en bijdragen		2.992.064
Overige baten		486.123
Rentebaten		17.700
Totaal baten uit eigen fondsenwerving en rente		3.861.588
BESTEED AAN DOELSTELLINGEN		€
Projecten		3.372.619
Tijdschrift		108.340
overige lasten		419.853
Afdrachten en bijdragen		32.804
Totaal besteed aan doelstelling		3.933.616
WERVINGSLASTEN BATEN		€
Kosten eigen fondsenwerving		116.108
MUTATIES IN RESERVES		€
Mutatie Reserve financiering activa		15.489
Mutatie Continuïteitsreserve		114.646
Mutatie Beschermingsfonds		8.949
Mutatie Overige bestemmingsreserves		-339.008
Mutatie Overige vrij besteedbare reserve		11.788
Totaal lasten		3.861.588

in 2024 € 330.059 onttrokken aan het Beschermingsfonds en overige bestemmingsreserves.

Onze missie

De Vlinderstichting is in 1983 opgericht met als doel het behoud en herstel van de vlinder- en libellenfauna in Nederland en Europa. Door de gestandaardiseerde monitoring die De Vlinderstichting met de onmisbare hulp van 2000 vrijwilligers uitvoert, weten wij dat de aantallen dagvlinders in Nederland jaar na jaar achteruitgaan. Inmiddels is het aantal met meer dan 50% afgenomen ten opzichte van 1992. Ook de andere twee groepen die wij op de voet volgen met monitoring (de nachtvlinders en libellen) laten een negatieve trend zien. Wij vinden dat we dit niet kunnen accepteren. En: wij zijn dé organisatie om deze trend te keren.

Insecten zoals vlinders en libellen zijn onmisbaar voor het functioneren van veerkrachtige ecosystemen. Bovendien: een grasland zonder vlinders of een ven zonder libellen is een arme, lege wereld. De Vlinderstichting wil dat de afname van vlinders en libellen in 2030 gestopt is en daarna ombuigt in toename, gericht op duurzaam herstel. Wij realiseren ons dat dit ambitieus is. Desalniettemin vinden wij het de moeite waard om er vol voor te gaan.

Wij zijn ervan overtuigd dat iedereen kan bijdragen aan het herstel van vlinders en libellen. Met een aanpak waarin we sturen op verandering, werken aan herstel en meten hoe het gaat, werken wij in 2025 een route uit naar een Nederland dat rijk is aan vlinders en libellen. ●

Elke editie van *Vlinders* vertellen onze projectleiders u wat zij over vlinders en libellen gelezen (en geschreven) hebben in wetenschappelijke literatuur.

Nieuwe dagvlinder in Turkije

Het gebeurt je niet vaak dat je een nieuwe soort voor een land ontdekt. En zeker niet als de dichtstbijzijnde bekende populatie zo'n 7500 km weg is. Toch overkwam het Süleyman Erdeğer toen hij op 24 mei 2024 een korte pauze hield in de bergen in West-Turkije en een vlindertje zag vliegen dat hij nog nooit gezien had.

Op deze hoogte (1300 m) zijn rond die tijd nog niet veel vlinders actief. Het lukte hem om een foto te maken van de behoorlijk afgevlogen vlinder voordat die tussen de boomtoppen verdween. Maar vervolgens bleek het nog niet zo eenvoudig om daar een naam aan te plakken. De enige kandidaat bleek *Atara arata* uit de familie van de blauwtjes (Lycaenidae), een vlinder die voorkomt in het oosten van China, Siberië, Korea en Japan, een enorm eind weg dus. Een paar dagen later kon hij weer een foto maken van een verser exemplaar, en weer een paar dagen later werd één oud mannetje gevangen.

Er is, voor zover bekend, geen voorkomen van deze soort tussen Oost-China en Turkije, een afstand van 7500 km. In Siberië heeft deze

vlinder twee generaties, maar een paar zoektochten in de zomer leverden geen nieuwe vlinders op.

Al met al een raadselachtige vondst van een nieuwe dagvlinder in Turkije. Meer onderzoek de komende jaren zal ongetwijfeld meer helderheid brengen.

Tennent, W. J., Erdeğer, S., Başbay, O., & John, E. (2025). A remarkable discovery: *Atara* (= *Rapala*) *arata* (Bremer, 1861), a butterfly genus and species recorded for the first time from Türkiye. *Natura Croatica: Periodicum Musei Historiae Naturalis Croatici*, 34(1), 0-0.

Onze atalanta van oorsprong Amerikaans

Het geslacht *Vanessa* kent soorten die wijdverbreid en zeer mobiel zijn. Denk aan onze atalanta *Vanessa atalanta* en distelvlinder *Vanessa cardui*, maar ook een aantal soorten met een heel beperkte verspreiding, zoals de Canarische atalanta *Vanessa vulcania*. Wereldwijd onderzoek aan de soorten binnen dit geslacht heeft een aantal interessante resultaten opgeleverd. Zo is onze atalanta van oorsprong een Amerikaanse soort.

Canarische atalanta.

Tot de laatste ijstijd kwam bij ons namelijk *Vanessa indica* voor. In de laatste ijstijd stak onze atalanta de Atlantische Oceaan over en drong *Vanessa indica* naar het oosten. Alleen op de Canarische eilanden en Madeira bleef die soort nog wel aanwezig, maar eenmaal geïsoleerd ontwikkelde hij zich daar tot een eigen soort: de Canarische atalanta (die nog niet zo heel lang geleden tot ondersoort van *Vanessa indica* gerekend werd). Tegenwoordig komt *Vanessa indica* alleen in Azië voor, weggeconcentreerd uit Europa door zijn Amerikaanse neef. Een gevalletje 'invasieve exoot', al kwam er destijds geen mens aan te pas.

Palahí, A., García-Berro, A., Dincă, V., Vodă, R., Dapporto, L., Backström, N., ... & Talavera, G. (2025). Trans-Atlantic Dispersal and Introgression Explain Holarctic Disjunct Distributions in *Vanessa* Butterflies. *Molecular Ecology*, 34(11), e17781.

Full metal legschede

De harde delen van insecten zijn gemaakt van chitine. Chitine is van zichzelf al vrij hard, maar soms zijn er bijzondere eigenschappen nodig. De legschede van weidebeekjuffers is daar een voorbeeld van. Deze moet voldoende flexibel zijn, maar vooral de punt stevig en hard genoeg om in plantenmateriaal gestoken te kunnen worden om

Tekst:
Chris van Swaay,
Roy van Grunsven &
Marjelle Molenaar
De Vlinderstichting

Atara arata.

eieren te leggen zonder te veel te verbuigen of te beschadigen. Het blijkt dat de legschede naar de punt toe steeds harder en stijver wordt. Er is ook gekeken naar de samenstelling. Naar de punt toe, neemt ook de concentratie van magnesium en koper toe. Deze metalen kunnen op verschillende manieren het chitine harder maken. Dit soort eigenschappen is moeilijk waar te nemen, maar kunnen wel relevant zijn voor verschillen in ecologie tussen soorten.

Matushkina, N., Gorb, S. N., & Krings, W. (2025). Material composition of the endophytic ovipositor in the damselfly, *Calopteryx splendens* (Odonata, Calopterygidae). *Journal of Insect Physiology*, 104813.

Donald Hobern

Bogong-mot (bron: *Wikimedia Commons*; CC BY 2.0)

Sterren als kompas

De Bogong-mot komt in Australië voor. Elk voorjaar leggen miljarden Bogong-motten tot wel 1000 km af om aan de warmte te ontsnappen. Ze trekken naar koele grotten waar ze nog nooit eerder geweest zijn. Hoe weten

ze deze grotten dan toch te vinden?

Er werd gedacht dat er gebruik werd gemaakt van magnetische velden voor de navigatie, net zoals bij trekvogels. Uit onderzoek van Dreyer et al. blijkt echter dat ze ook de sterrenhemel gebruiken om te navigeren. De onderzoekers vingden motten aan het begin van hun migratie om ze vervolgens los te laten in een geconditioneerde ruimte. In deze ruimte was de nachtelijke hemel nagebootst en de invloed van magnetische velden uitgeschakeld. Wat bleek? De motten wisten nog steeds feilloos in de richting te vliegen die ze anders in de natuur ook opgegaan waren. En dit niet alleen. De zenuwcellen gekoppeld aan zicht van de motten reageerden

gericht op rotaties van de kunstmatige sterrenhemel. Dit doet vermoeden dat Bogong-motten zowel de stand van de sterren als het magnetische veld van de aarde gebruiken in de navigatie naar hun overzomeringsgebied.

Overigens blijkt uit eerder onderzoek dat de Bogong-mot enorm is afgenomen^(Green et al., 2020). Tussen 2017 en 2019 zijn de aantallen met 99,5% gedaald. Droogte speelt een belangrijke rol, maar verstoring van het trekgedrag door kunstlicht kan zeker meespelen.

Dreyer, D., Adden, A., Chen, H., Frost, B., Mouritsen, H., Xu, J., ... & Warrant, E. (2025). Bogong moths use a stellar compass for long-distance navigation at night. *Nature*. ●

Actueel

Giften

Bijzondere giften

Uit de nalatenschap van de heer W. ontvingen wij € 13.197,60. Dat bedrag komt ten goede aan het Vlinderstichting-beschermingsfonds. Ook mochten wij een gift van € 400 ontvangen van H.R. Daarnaast schonk J.B. een mooie gift van € 1.000. Mevrouw W. de W. deed een online gift van € 175. Ook mochten wij een mooie gift ontvangen van € 5.000 van Stichting GMO uit Assen. Van donateur C.T. uit D.M. ontvingen wij € 1.000. Tijdens het 25-jarig huwelijksfeest van mevrouw L. de G. konden gasten een donatie doen ten behoeve van De Vlinderstichting. Dit leverde een opbrengst van € 140 op.

Alle gulle gevers hartelijk dank!

Tekening: Marjelle Molenaar

Fiscus

Wist u dat u (middel)grote bedragen fiscaal voordelig kunt schenken? Dat kan door vijf jaar lang een vast bedrag aan De Vlinderstichting te schenken. U kunt die gift aftrekken voor de inkomstenbelasting. Wilt u een periodieke schenking

doen, dan kunt u een machtigingsformulier downloaden op www.vlinderstichting.nl/schenken-met-belastingvoordeel. Ook eenmalige giften kunt u aftrekken voor de belasting, mits u aan het drempelbedrag komt van 1% van uw belastbaar inkomen.

Nalaten

Neemt u een schenking aan De Vlinderstichting op in uw testament? Dan steunt u ons enorm in onze strijd voor een gezonde natuur. Er komen steeds weer nieuwe generaties mensen. Mensen die wij, hopelijk dankzij u, kunnen aanspreken. Om de toekomst veilig te stellen voor volgende generaties vlinders en libellen. Wij zijn daar erg blij mee. Over erfstellingen en le-

gaten hoeft De Vlinderstichting geen belasting te betalen. Een prettig idee!

Voor meer informatie kunt u bellen of mailen met Rian Boekhorst, 0317-30 52 08 of rian.boekhorst@vlinderstichting.nl. Zij stuurt u ook graag de brochure over nalaten aan De Vlinderstichting toe.

ANBI

De Vlinderstichting is erkend als ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling), dus wij hoeven over de ontvangen giften geen belasting te betalen.

Boeken

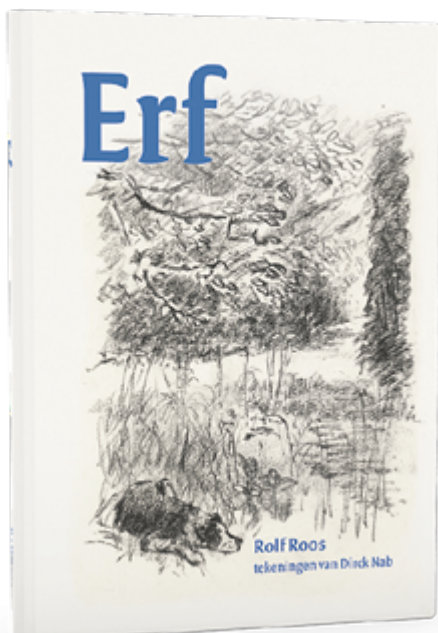
Erf

Als het grote groeien eenmaal is begonnen, kent elke groene tuinbezitter haar of zijn plaats. Je wilt het nooit van al die groei kracht. Ondanks het zweet van zagen, maaien en snoeien, en de tegenslagen van slakken en ongenode gasten is er ook de tevredenheid, de oogst, de schoonheid. Een tuin is als het leven zelf. Iemand die daarover kan meepraten is bioloog Rolf Roos. In 2018 streek hij samen met vrouw Anneke en honden Lulu en Joep neer aan de Nieuwendijk op Goeree. In een huis waarvan het oudste deel uit 1927 dateert, met een door de Watersnood getroffen erf van ongeveer 4500 vierkante meter. Wat doet een bioloog met zo'n lap grond? Ontdekken, ingrijpen, herschikken. Maar Rolf is niet alleen tuinman, hij is ook een begenadigd schrijver. In het onlangs verschenen boek 'Erf' neemt hij ons mee naar dit bezielde stukje aarde, waar de zilte zeelucht nooit ver weg is en botanische wonderen nog bestaan. In drie delen schetst Rolf zijn Erf. Eerst is daar de ligging, de historie, de biologische rijkdom en het ritme van sei-

zonen, in korte hoofdstukken geschetst. In deel twee worden we rondgeleid over twaalf delen van het erf, zoals de hooiweide, de moestuin en het vogelbosje. Een kenmerkende plantensoort begeleidt elk terreindeel. Rolf verhaalt met zelfspot over de keuzes die hij maakt. Langzaamaan wordt de bioloog een beetje boer. Het maakt dat Rolf milder, gevarieerder over natuur gaat denken. Wat natuur is, kan hij ondanks decennialange biologenervaring niet precies meer zeggen. Op het erf lopen cultuur en natuur haast geruisloos in elkaar over. Gedachten over 'Liefde, rommel en geluk' leiden het boekje uit. Tekeningen van Dirck Nab en foto's van het Erf maken het geheel doorleefd en sfeervol. Rolf Roos heeft met 'Erf' een prachtige ode geschreven aan de mens die in wandelende tijden houvast en geluk vindt op een heel klein stukje aarde.

Rolf Roos, *Erf*.
ISBN 978 90 824 3369 2.
Prijs in de boekhandel: € 24,50

Anthonie Stip

In 't kort

Gezocht: flextellers

Een **flextelling** is een telling waarbij je van een wandeling een compleet lijstje doorgeeft, in plaats van hier en daar een losse waarneming. Het lijkt wat op het tellen voor de meetnetten dagvlinders en libellen, maar dan daar waar en wanneer jou dat uitkomt. Bijvoorbeeld tijdens het rondje met de hond, onderweg naar de supermarkt of je wandeling in de natuur in het weekend.

Marjelle Molenaar

Flextellen biedt een aantal voordelen ten opzichte van losse waarnemingen. Door waarnemingen door te geven via een app die niet alleen de geziene soorten bijhoudt, maar ook de route en de tijd, krijgen we een veel beter beeld van wat waar zit. Apps die je bijvoorbeeld kunt gebruiken hiervoor zijn ButterflyCount of Observation (sessies). Doordat je als waarnemer belooft alle vlinders of libellen door te geven die je gezien hebt tijdens de telling, weten we ook wat je niet hebt gezien. Hiermee krijgen we niet alleen een beeld van welke soort waar zit, maar ook van de aantallen individuen ter plaatse. En dat laatste is ontzettend belangrijk om trends in de tijd en dichtheden te kunnen uitrekenen.

Flextellingen zijn geen vervanging voor het tellen in een van de meetnetten, maar zijn wel een mooie plus hierop. In de meetnetten vragen we vrijwilligers om een flinke tijdsinvestering. Wekelijks worden routes op een gestandaardiseerde manier geteld. Dit levert een heleboel data op en dat is fijn. Maar deze manier van tellen is niet voor iedereen geschikt. Omdat je met flextellen alleen telt daar waar en wanneer het jou uitkomt, is het een stuk toegankelijker. Daarnaast liggen de routes wel verspreid over heel Nederland, maar niet elk stukje is gedekt. Met flextellingen kan ook stedelijk of agrarisch gebied beter meegepakt worden. En omdat je niet gebonden bent aan één vaste plek, kan je bijvoorbeeld ook als je op vakantie bent (in Nederland, maar ook daarbuiten) gemakkelijk een telling doen.

Dus de volgende keer dat je aan de wandel bent, probeer eens een flextelling uit. Ontzettend waardevol om vlinders en libellen goed te kunnen beschermen, en daarnaast is het ook gewoon ontzettend leuk om te doen.

Marjelle Molenaar

Nieuws

Organiseer een excursie tijdens de Nationale Nachtvliedernacht

Weet jij veel van nachtvlieders en beschik je over de benodigde materialen voor een geslaagde nachtvliedernacht? Dan zoeken wij jou! Op vrijdag 22 en zaterdag 23 augustus is de Nationale Nachtvliedernacht. Deze twee avonden hebben het doel om zo veel mogelijk mensen in contact te brengen met nachtvlieders. Hoe meer excursiepunten, hoe meer mensen we kennis kunnen laten maken met de verborgen wereld van de nachtvlieders. Dus heb je enige kennis, de benodigde materialen en wil je zelf een excursie organiseren? Meld dan jouw excursiepunt aan via onze website.

Niet de materialen in huis, maar wel een nachtvliederval? Zet hem vooral ook in het weekend van de Nationale Nachtvliedernacht en geef jouw waarnemingen door.

Meer informatie: www.vlinderstichting.nl/nachtvliedernacht

Goed nieuws voor vlindermonitoring in Europa

Net als in Nederland worden nu in alle EU-landen, alsmede enkele Europese landen daarbuiten (o.a. het Verenigd Koninkrijk en Zwitserland), vlindermonitoringroutes geteld. De EU financiert het project EMBRACE, waarbinnen vlinder-

monitoring kan worden ondersteund. Tevens kunnen we zo de graslandvlinderindex bijwerken, tegenwoordig een van de indicatoren in de Natuurherstelverordening.

Nu ook meetsoorten voor multifunctionele bossen

Basiskwaliteit Natuur (BKN) staat in de belangstelling. Het doel: ervoor zorgen dat juist buiten natuurgebieden de 'gewone soorten' algemeen blijven of dat weer worden. Na het landelijk gebied en de bebouwde kom is nu ook voor multifunctionele bossen een soortenlijst vastgesteld om in bossen met BKN aan de slag te gaan. Er zitten tien soorten dagvlinders en 49 soorten macronachtvlieders in de selectie van basissoorten.

Nieuwe libel voor Europa

Begin juni dit jaar fotografeerde Antoine van der Heijden de roodsnuitjonker *Pseudagrion sublacteam* in het zuiden van Spanje. Het is de eerste keer dat deze soort (en het genus) in Europa is waargenomen. Deze soort komt van nature voor op een paar plekken in Marokko en is meer wijdverspreid in het zuiden van de Sahara. Het mannetje, dat overigens de enige is die gezien is, moest van ver komen. De dichtstbijzijnde bekende populaties in Marokko liggen zo'n 300 kilometer van de plek af waar dit juffertje nu gezien is.

Antoine van der Heijden

De eerste roodsnuitjonker in Europa.

[advertentie]

GROENE HISTORIE GROENE TOEKOMST
 Help de Nederlandse Tuinenstichting bij het beschermen van groen erfgoed, bijzondere parken en tuinen. Je ontvangt als dank onze Open Tuinengids, ons Tuinjournaal en je kunt mee met excursies naar bijzondere tuinen en groen erfgoed.

Kijk op www.tuinenstichting.nl voor meer informatie over ons werk en hoe je ons kunt steunen.

[advertentie]

LE MOULIN
 de PENSOL

Escape to Nature in the Heart of a Natural Park

Nestled within 8 hectares of a dedicated rewilding project near Limoges, France, our gites and B&B offer a **tranquil retreat** surrounded by incredible biodiversity. With **68 species of butterflies**, red squirrels, pine martens, five types of woodpeckers, seven bat species, fire salamanders, turtle doves, and golden orioles, **nature truly thrives here**. Welcomed by friendly English hosts, you're invited to experience this **peaceful haven**.

www.lemoulindepensol.com   bonjour@lemoulindepensol.com

Koop vlinderproducten in onze webwinkel

In samenwerking met Vivara en andere partners bieden wij veel producten aan in onze webwinkel. Een deel van de opbrengst is voor De Vlinderstichting! Je kunt ze bestellen op www.vlinderstichting.nl/vlinderwinkel.

Verrekijkers

Pentax Papilio II

Bij het kijken naar vlinders en libellen is het reuzehandig om een verrekijkertje bij de hand te hebben. Deze kijkers kan je scherpstellen tot op 50 cm.

6,5 x 21

Prijs: € 157,- Donateursprijs: € 137,-

8,5 x 21

Prijs: € 179,- Donateursprijs: € 159,-

Minigids Vlinders

Met deze handige uitvouwkaart leer je in één oogopslag alle Nederlandse dagvlinders herkennen. Afmetingen, determinatiekenmerken en vliegtijden maken herkenning extra makkelijk. Met tips voor het herkennen van moeilijke soorten.

Dit gidsje is het welkomstgeschenk voor nieuwe donateurs. Ideaal dus om mensen die er nog niet zoveel van weten kennis te laten maken met vlinders.

Prijs: € 10,00

Op zoek naar vlinders en libellen

Deze wandelgids neemt je mee naar mooie vlinder- en libellengebieden in Nederland. Van de duinen in het westen tot de veengebieden in het oosten en van de Sint-Pietersberg in het zuiden tot het Lauwersmeer in het noorden: alle provincies komen aan bod. Van elk gebied is een korte beschrijving opgenomen en worden de dagvlinders, nachtvlinders en libellen besproken die er voorkomen. Je ontdekt zowel de zeldzame, bedreigde en beschermde soorten als de algemene soorten die je er tijdens een wandeling kunt tegenkomen. Een ideaal uitgangspunt voor een mooie wandeling.

Prijs: € 26,45 Donateursprijs: € 24,25

Vlinder Hoeckje

In dit speciaal samengestelde pakket door Cruydt-Hoeck en De Vlinderstichting vind je zowel waardplanten (voedselplanten voor de rupsen) als belangrijke nectarplanten (planten waar vlinders nectar drinken). Alle planten zijn inheems en biologisch. Een mooie toevoeging in elke tuin!

Prijs: € 51,10

Cruydt Hoeck
WILDERBLOEMENZADEN

Veldgids Dagvlinders

Met deze nieuwe vlindergids kan iedere liefhebber alle 150 soorten dagvlinders van Noordwest-Europa snel en betrouwbaar herkennen. Gedetailleerde foto's van de boven- en onderzijde van de vlinders maken herkenning gemakkelijk. Met compacte informatie over de kenmerken, vliegtijd, zeldzaamheid en verspreiding. De 'Veldgids Dagvlinders' brengt relevante informatie fraai en overzichtelijk in beeld. Hierdoor is deze gids toegankelijk voor zowel professionals als beginners.

Prijs: € 39,95

Online nachtvlindercursus

Lastig hoor, nachtvlinders herkennen. Want waar moet je beginnen met al die ruim 2300 soorten die in ons land voorkomen? In deze cursus leggen mottenexperts Jurriën en Rik vanaf de basis uit hoe je ze kunt herkennen, maar ook waar je ze kunt vinden en hoe je ze kunt lokken. Na het bekijken van deze online cursus weet jij hoe je kunt beginnen met 'nachtvlinderen'!

Prijs: € 7,50

Tekst: Rik Wever De Vlinderstichting, Tijmen Stegers & Phil Koken

Piet Bijma

Libellen on the move

Piet Bijma fotografeerde dit voorjaar een spectaculair fenomeen langs de Groningse noordkust: een grote groep trekkende libellen. Waarschijnlijk gaat het hier om de algemene viervlek, die dit jaar sowieso een goed jaar lijkt te hebben. Deze soort kan in goede jaren massaal uitsluipen en grote zwermen vormen. Wanneer er te veel viervlekken op een kluitje zitten en er te weinig voedsel voorhanden is voor ieder individu, zoeken ze soms in groepen andere gebieden en gaan dan trekken. Op een locatie waar stuwning plaatsvindt, zoals langs de kust, kunnen op deze manier grote groepen waargenomen worden.

Tijmen Stegers

Rupsen van de rouwrandspanner gevonden

Tijmen Stegers is vogelwacht op vliegbasis Gilze-Rijen en deed tijdens een baaninspectie op 6 juni een bijzondere ontdekking, namelijk meerdere rupsen van de zeer zeldzame rouwrandspanner in een stukje schraal grasland. Hij schrijft het volgende over zijn ontdekking: "Vanuit mijn ooghoek zie ik iets kruipen op de grens van de startbaan en het schrale grasland, eens kijken wat het is. Via ObsIdentify en later bevestiging van specialisten op het gebied van nachtvlinders van De Vlinderstichting, kwam ik erachter dat het om de zeer zeldzame rouwrandspanner *Lycia zonaria* gaat. De soort is volgens Waarneming.nl voor het eerst in 2020 waargenomen in Nederland en sindsdien slechts vijf keer eerder gezien! Na even verder gezocht te hebben in de vegetatie kwam ik in totaal drie rupsen tegen. Prachtig nieuws en hopelijk weet de soort zich hier vast te gaan vestigen. Ik blijf het volgen."

Phil Koken

Klein purperuiltje

Phil Koken: "Zaterdagochtend 28 juni jl. ontdekte ik bij mijn voordeurlamp een circa 1 cm grote nachtvlinder die op het eerste gezicht op een halmuiltje spec leek. Maar toen ik beter keek, viel o.a. de roze-achtige kleur op. De app ObsIdentify determineerde de vlinder met 100% zekerheid als klein purperuiltje *Eublemma parva*, een zeer zeldzame spinneruil soort.

Deze trekvlinder is in Nederland op 3 juni 2009 voor het eerst waargenomen. Nadien is de soort tussen juli 2015 en juli 2019 slechts vijfmaal gezien. Sinds afgelopen juni echter, zijn er op maar liefst 23 locaties waarnemingen gedaan van in totaal 24 individuen, vrijwel altijd op licht.

Mijn waarneming betrof de eerste voor de provincie Utrecht. De vlinder bleef tot 's avonds laat rustig zitten en is door zo'n 20 geïnteresseerden bezocht."